

Τρίτο κεφάλαιο Τελεολογία

[154] Όπου αντιλαμβανόμαστε μιὰ σκοπιμότητα, υποθέτουμε ότι αὐτουργός της εἶναι μιὰ διάνοια, ἀπαιτοῦμε λοιπὸν ὁ σκοπὸς νὰ ἔχει τὴν προσίδια, ἐλεύθερη ὕπαρξη ἔννοιας. Ἡ τελεολογία ἀντιπαρατίθεται κυρίως στὸν μηχανισμό, ὅπου ὁ τεθειμένος ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου καθορισμός, ὄντας ἐξωτερικός, εἶναι κατ' οὐσίαν ἕνας καθορισμὸς στὸν ὁποῖο δὲν ἐκδηλώνεται κανένας αὐτοπροσδιορισμός. Ἡ ἀντίθεση ποιητικῶν αἰτίων (causis [437] efficientibus) καὶ τελικῶν (causis finalibus), αἰτίων ποὺ μόνο καὶ μόνον ἐνεργοῦν καὶ τελικῶν αἰτίων, σχετίζεται μὲ τὴν ὡς ἄνω διαφορὰ στὴν ὁποία, ἂν ἐκκληφθεῖ μὲ συγκεκριμένη μορφή, ἀνάγεται καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ ἂν ἡ ἀπόλυτη οὐσία τοῦ κόσμου θὰ πρέπει νὰ συλλαμβάνεται ὡς τυφλὸς φυσικὸς μηχανισμὸς ἢ ὡς μιὰ αὐτοπροσδιοριζόμενη μέσῳ σκοπῶν διάνοια. Ἡ ἀντινομία τῆς μοιρολατρίας, μαζί μὲ τὴν αἰτιοκρατία, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀφορᾷ, κι αὐτή, τὴν ἀντίθεση τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς τελεολογίας· γιατί τὸ ἐλεύθερο εἶναι ἡ ἔννοια στὴν ὕπαρξή της.

Ἡ προγενέστερη μεταφυσικὴ συμπεριφέρθηκε μὲ αὐτὲς τὶς ἔννοιες ὅπως μὲ τὶς ἄλλες ἔννοιές της· ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, προϋπέθεσε μιὰ παράσταση τοῦ κόσμου καὶ προσπάθησε νὰ δείξει ὅτι ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη ἔννοια ταιριάζει σὲ αὐτὴν καὶ ὅτι ἡ ἀντίθετη εἶναι ἐλαττωματικὴ, γιατί ἡ παράσταση τοῦ κόσμου δὲν ἐξηγεῖται ἀπὸ αὐτὴν· ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, δὲν ἐξέτασε ἐν προκειμένῳ τὴν ἔννοια τῆς μηχανικῆς αἰτίας κι αὐτὴν τοῦ σκοποῦ γιὰ νὰ δεῖ ποιά διαθέτει ἀλήθεια αὐτὴ καθ' αὐτή. Ἀμα αὐτὸ ἐξακριβωθεῖ καθ' αὐτό, ὅσες μηχανικὲς καὶ τελικὲς αἰτίες καὶ ἂν προσφέρει ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος, κριτήριον τοῦ ἀληθοῦς δὲν εἶναι ἡ ὕπαρξη αὐτῶν, ἴσα ἴσα τὸ ἀληθὲς εἶναι τὸ κριτήριον γιὰ τὸ ποιά ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς ὑπάρξεις εἶναι ἡ ἀληθινὴ ὕπαρξη τοῦ κόσμου. Ὅπως ἡ ὑποκειμενικὴ διάνοια ἐμφανίζει καὶ λάθη στὸν ἑαυτὸ της, ἔτσι καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος ἐμφανίζει ἐπίσης ὄψεις καὶ βαθμοὺς ἀλήθειας, οἱ ὁποῖοι, ἰδωμένοι καθ' αὐτοί, εἶναι ἀρχικὰ μονομερεῖς, ἡμιτελεῖς, συνίστανται σὲ φαινομενικὲς καὶ μόνο ἀναφορές. Ὅταν ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ σκοπιμότητα ἀντιπαρατίθενται, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκλαμβάνονται ὡς ἀδιάφοροι κι ὁμοίως ἐγκυροὶ (gleichgültige), μὲ τὸν καθένα νὰ θεωρεῖται καθ' αὐτὸ ὀρθὴ ἔννοια καὶ νὰ τοῦ ἀποδίδεται τόση ἐγκυρότητα ὅση καὶ στὸν ἄλλο, θεωρώντας ὅτι τὸ μόνο ποὺ ἔχει σημασία εἶναι ποῦ θὰ ἐφαρμοστεῖ ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη. Αὐτὴ ἡ ὅμοια ἐγκυρότητα πατᾶ μόνο στὸ ὅτι αὐτὲς οἱ ἔννοιες ὑπάρχουν, ἀκριβέστερα στὸ ὅτι ἔχουμε καὶ τὶς δύο. Ὅμως τὸ πρῶτο ἀναγκαῖο ἐρώτημα εἶναι, μιᾶς καὶ εἶναι ἀντίθετες, ποιά ἀπὸ τὶς δύο εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἔννοια· καὶ τὸ ἀνώτερο κυρίως ἐρώτημα εἶναι ἂν ἕνας τρίτος ὅρος εἶναι ἡ ἀλήθεια τους ἢ ἂν ὁ ἕνας τους εἶναι [155] ἡ ἀλήθεια τοῦ ἄλλου. – Ἡ σκόπιμη σχέση ἔχει καταδειχθεῖ ὅμως ὡς ἀλήθεια τοῦ μηχανισμοῦ. [438] Ὅτι ἐκτέθηκε ὡς χημισμὸς συμψηφίζεται μὲ τὸν μηχανισμό ἐφ' ὅσον ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ἔννοια ὑπὸ ἐλεύθερη ὕπαρξη καὶ ἀπέναντί του ἔχει γενικὰ τὴν ἀνελευθερία τῆς ἔννοιας, τὴν βύθισή της στὴν ἐξωτερικότητα· ἀμφοτέρους, τὸν μηχανισμό ὅπως καὶ τὸν χημισμὸ, συνοψίζει λοιπὸν ἡ φυσικὴ ἀναγκαιότητα, καθὼς στὸν μηχανισμό ἡ ἔννοια δὲν εἶναι ὑπαρκτὴ στὸ ἀντικείμενο, μιᾶς κι αὐτό, καθὼς μηχανικό, δὲν περιέχει τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ, στὸν δὲ χημισμὸ ἡ ἔννοια εἴτε ἔχει μιὰ τεταμένη, μονομερῆ ὕπαρξη εἴτε, ἐφ' ὅσον προκύπτει ὡς ἡ ἐνότητα τῆς ἔντασης ποὺ ἔχει τὸ οὐδέτερο ἀντικειμένου στὰ ἄκρα, ἡ ἔννοια αἶρει τὸν χωρισμὸ αὐτὸ καὶ ἄρα εἶναι ἐκτὸς ἑαυτῆς.

Ὅσο πιὸ πολὺ ἡ τελεολογικὴ ἀρχὴ συναρτᾶται μὲ τὴν ἔννοια μιᾶς ἐξωκοσμικῆς διάνοιας καὶ κατὰ τοῦτο εὐνοήθηκε ἀπὸ τὴν εὐσέβεια, τόσο περισσότερο φαινόταν νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ἔρευνα τῆς φύσης, ἡ ὁποία θέλει νὰ γνωρίζει τὶς ιδιότητες τῆς φύσης ὡς ἐμμενεῖς καθορισμοὺς, ὄχι ὡς ξένους, καὶ μόνο μιὰ τέτοια

γνώση δέχεται να την θεωρήσει *έννοιολογική σύλληψη*. Δεδομένου ότι ο σκοπός είναι ή ίδια ή έννοια στην ύπαρξή της, ίσως φανεί παράξενο ή γνώση των αντικειμένων με άφετηρία την έννοιά τους να εμφανίζεται σαν μια άδικαιολόγητη υπέρβασή τους προς ένα *έτερογενές* στοιχείο, ενώ αντίθετα ο μηχανισμός, για τον οποίο ο καθορισμός ενός αντικειμένου υπάρχει ως εξωτερικά τεθειμένος πάνω του και από κάτι άλλο, να θεωρείται ως μια *πιό έμμενης* έποψη από την τελεολογία. Ο μηχανισμός, τουλάχιστον ο κοινός μη αδέσμευτος, όπως και ο χημισμός, πρέπει βέβαια να θεωρείται έμμενης άρχη στον βαθμό που το όριζον *έξωτερικό* είναι κι αυτό *πάλι μόνο ένα τέτοιο αντικείμενο*, κάτι εξωτερικά όρισθόν και *αδιάφορο* απέναντι σε ένα τέτοιο όριζεσθαι, ή στον βαθμό που στον χημισμό το άλλο αντικείμενο είναι ένα χημικά όριζόμενο κι αυτό, γενικά στον βαθμό που μια ουσιάδης στιγμή της ολότητας πάντα κεΐται σε κάτι *έξωτερικό*. Αυτές οι άρχες παραμένουν έτσι στο *έσωτερικό* της ίδιας φυσικής μορφής της περατότητας· ακόμα κι αν [439] δέν θέλουν όμως να *υπερβούν* το πεπερασμένο και, ως προς τα φαινόμενα, *όδηγούν* μόνο σε περατές αιτίες, που οι ίδιες *άπαιτούν* να *πάμε* *πιό* *πέρα*, *ώστόσο* διευρύνονται *συνάμα*, *παρά* *ταυτα*, *άφ'* *ένός*, σε μια τυπική ολότητα, με την έννοια της δύναμης, της αιτίας και παρόμοιων *αναλογιστικών* προσδιορισμών που δηλώνουν, *υποτίθεται*, μια *καταγωγικότητα*, *άφ'* *έτέρου* *δέ* *διά* της *άφηρημένης καθολικότητας* του *παντός των δυνάμεων*, ενός *όλου* *άμοιβαίων* δυνάμεων. Ο ίδιος ο μηχανισμός εμφανίζεται ως μια *επιδίωξη* της ολότητας εκ του *ότι* *προσπαθεί* να *συλλάβει* την φύση *καθ'* *αυτήν* ως *ένα όλον*, που να μη χρειάζεται τίποτε άλλο για την *δική του* έννοια –μια ολότητα που δέν *άνευρίσκεται* [156] στον σκοπό και την συναρτώμενη με αυτόν *έξωκοσμική* *διάνοια*.

Η σκοπιμότητα εμφανίζεται μόνον αρχικά ως κάτι *έν* *γένει* *άνώτερο*, ως μια *διάνοια* που *όριζει* την *πολλαπλότητα* των αντικειμένων *άπ'* *έξω* *διαμέσου* *μιας* *ένότητας* που υπάρχει *αυτή καθ'* *αυτήν*, έτσι *ώστε* οι *αδιάφοροι* καθορισμοί των αντικειμένων να *γίνονται* *ουσιώδεις* *μέσω* *αυτής* *της* *σχέσης*. Στον μηχανισμό γίνονται *ουσιώδεις* *μέσω* της *ψιλής* *μορφής* *της* *άναγκαιότητας*, ενώ το *περιεχόμενο* τους είναι *αδιάφορο*, γιατί *υποτίθεται* ότι παραμένουν *έξωτεροι* κι *ότι* *μόνον* ή *διάνοια* ως *τέτοια* *ίκανοποιείται* *άναγνωρίζοντας* την *δική* *του* *συνάφεια*, την *άφηρημένη* *ταυτότητα*. Αντίθετα στην τελεολογία το *περιεχόμενο* γίνεται *σημαντικό*, γιατί *αυτή* *προϋποθέτει* *μιά* *έννοια*, *κάτι* *αυτό καθ'* *αυτό* *όρισμένο* και *συνεπώς* *αυτοοριζόμενο*, *όποτε* *άπο* *την* *σχέση* *των* *διαφορών* *και* *του* *άλληλοορισμού* *τους*, [δηλαδή] *άπο* *την* *μορφή*, *έχει* *διακρίνει* *την* *ένδοανακλασμένη* *ένότητα*, *κάτι* *αυτό καθ'* *αυτό* *όρισμένο*, *άρα* *ένα* *περιεχόμενο*. Αν όμως είναι *κατά* *τάλλα* *ένα* *πεπερασμένο* και *άσημαντο* *περιεχόμενο*, τότε *αντιφάσκει* με *αυτό* *που* *θα* *όφειλε* *να* *είναι*, *γιατί* *ο* *σκοπός* *είναι*, *σύμφωνα* *με* *την* *μορφή* *του*, *μια* *άπειρη* *στον* *έαυτό* *της* *ολότητα* –ιδίως *αν* ή *πράξη* *που* *ένεργει* *σύμφωνα* *με* *σκοπούς* *υποτεθεί* *ότι* *συνίσταται* *σε* *μιά* *άπόλυτη* *βούληση* *και* *διάνοια*. Η τελεολογία *έχει* *τόσο* *πολύ* *κατηγορηθεί* *ότι* *είναι* *κάτι* *σαχλό* *γιατί* *οί* *σκοποί* *που* *άνεδείκνυε* *είναι* *ανάλογως* *πότε* *σημαντικότεροι*, *πότε* *όμως* *ανάξιοι* *λόγου*, *και* *ή* [440] *σκόπιμη* *σχέση* *των* *αντικειμένων* *άναγκαστικά* *φαινόταν* *τόσο* *συχνά* *σαν* *ένα* *παιχνίδι*, *γιατί* *αυτή* *ή* *σχέση* *φαίνεται* *τόσο* *έξωτερική* *και* *συνεπώς* *τυχαία*. Αντιθέτως ο μηχανισμός *άφήνει*, *ως* *προς* *το* *περιεχόμενο*, *στούς* *καθορισμούς* *των* *αντικειμένων* *την* *άξία* *τους* *τυχαίων* *καθορισμών*, *έναντι* *των* *οποίων* *το* *αντικείμενο* *είναι* *αδιάφορο* *κι* *οί* *οποιοί* *ούτε* *κατά* *τόν* *έαυτό* *τους* *ούτε* *κατά* *την* *υποκειμενική* *διάνοια* *υποτίθεται* *ότι* *άποκτούν* *κάποιαν* *άνώτερη* *έγκυρότητα*. Αυτή ή *άρχη* *παρέχει* *συνεπώς* *με* *την* *συνάφειά* *της* *έξωτερικής* *άναγκαιότητας* *την* *συνείδηση* *άπειρης* *έλευθερίας* *έναντι* *της* *τελεολογίας*, ή *οποία* *άναδεικνύει* *σε* *κάτι* *το* *άπόλυτο* *ανάξιος* *λόγου* *ή* *και* *άξιος* *περιφρόνησης* *πτυχές* *του* *περιεχομένου* *της*, *μέσα* *στις* *όποιες* *ή* *καθολικότερη* *σκέψη* *το* *μόνο* *που* *μπορεί* *να* *νοιώσει* *είναι* *μια* *άπειρη* *συρρίκνωση*, *άκόμα* *και* *μια* *άηδιαστική* *προσβολή*.

Τὸ τυπικὸ ἐλάττωμα στὸ ὁποῖο τελεῖ ἀρχικὰ αὐτὴ ἢ τελεολογία εἶναι ὅτι φθάνει μόνο μέχρι τὴν *ἐξωτερικὴ σκοπιμότητα*. Ἐφ' ὅσον ἡ ἔννοια τίθεται ὡς ἐκ τούτου ὡς κάτι τὸ τυπικόν, τὸ περιεχόμενον εἶναι ἐπίσης κάτι ποῦ τῆς δίδεται ἐξωτερικὰ στὴν πολλαπλότητα τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου –ἀκριβῶς στοὺς καθορισμοὺς ἐκείνους ποῦ εἶναι καὶ περιεχόμενον τοῦ μηχανισμοῦ, πλὴν ὡς κάτι τὸ ἐξωτερικόν, τὸ τυχαῖο. Ἔνεκα τοῦ κοινοῦ αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ *μορφή τῆς σκοπιμότητας* [157] καθ' αὐτὴ μόνη τῆς τὸ οὐσιῶδες τοῦ τελεολογικοῦ. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη, χωρὶς νὰ ἐξετάζουμε ἀκόμα τὴν διαφορὰ ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς σκοπιμότητας, ἡ σκόπιμη σχέση ἐν γένει ἔχει ἀναδειχθεῖ αὐτὴ καθ' αὐτὴ ὡς ἡ *ἀλήθεια τοῦ μηχανισμοῦ*. – Ἡ τελεολογία διαθέτει μὲ τὸ καθόλου τὴν ἀνώτερη ἀρχή, τὴν ἔννοια στὴν ὑπαρξή της, ποῦ εἶναι αὐτὴ καθ' αὐτὴ τὸ ἄπειρο καὶ ἀπόλυτο –μὰ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας, ἀρχὴ ἢ ὁποῖα, ὄντας δίχως ἄλλο βέβαιον γιὰ τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ τῆς, ἀφίσταται ἀπόλυτα ἀπὸ τὸ *ἐξωτερικὸ προσδιορίζεσθαι* τοῦ μηχανισμοῦ.

Μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες προσφορὲς τοῦ Κάντ στὴν φιλοσοφία εἶναι ὅτι διέκρινε τὴν σχετικὴ ἢ *ἐξωτερικὴ* τελεολογία καὶ τὴν *ἐσωτερικὴ*· μὲ τὴν δευτέρη ἔδωσε πρόσβαση στὴν ἔννοια τῆς *ζωῆς*, στὴν *ιδέα*, καὶ ἔτσι τοποθέτησε τὴν φιλοσοφία *θετικὰ* ὑπεράνω τῶν ἀναλογιστικῶν προσδιορισμῶν καὶ τοῦ σχετικοῦ κόσμου τῆς μεταφυσικῆς, κάτι ποῦ ἡ κριτικὴ τοῦ [441] λόγου ἐπιτελεῖ μόνο ἡμιτελῶς, μ' ἓναν τρόπο τοῦ λέγειν πολὺ στρεβλὸ καὶ μόνον *ἀρνητικά*. – Ὑπενθύμισα ὅτι ἡ ἀντίθεση τῆς τελεολογίας καὶ τοῦ μηχανισμοῦ εἶναι ἀρχικὰ ἢ γενικότερη ἀντίθεση *ἐλευθερίας* καὶ *ἀναγκαιότητας*. Ὁ Κάντ ἐνέταξε τὴν ἀντίθεση ὑπ' αὐτὴ τὴν μορφή στὶς *ἀντινομίες* τοῦ λόγου, καὶ δὴ ὡς τὴν *Τρίτη ἀντιμαχία τῶν υπερβατολογικῶν ιδεῶν*.¹ – Παραθέτω τὴν ἔκθεσή της, στὴν ὁποία παρέπεμψα προηγουμένως, πολὺ περιληπτικά, δεδομένου ὅτι τὸ οὐσιῶδες μέσα στὴν ἔκθεση εἶναι τόσο ἀπλό, ποῦ δὲν χρειάζεται μακροσκελὴ συζήτηση, ἐνῶ ἔχω φωτίσει διεξοδικότερα ἄλλοῦ τὸ πῶς πορεύονται οἱ καντιανὲς ἀντινομίες.²

Τῆς ὑπὸ ἐξέταση ἢ *θέση* λέει: «Ἡ αἰτιότητα σύμφωνα μὲ νόμους τῆς φύσης δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ ἀπὸ τὴν ὁποῖα μποροῦν νὰ συναχθοῦν τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου στὸ σύνολό τους. Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ὑποτεθεῖ ἀκόμα, γιὰ νὰ ἐξηγηθοῦν, μία αἰτιότητα ἀπὸ ἐλευθερία».

Ἡ δὲ *ἀντίθετη θέση*: «Δὲν ὑπάρχει καμμία ἐλευθερία, ἀντιθέτως τὰ πάντα στὸν κόσμον συμβαίνουν ἀπλῶς καὶ μόνο σύμφωνα μὲ νόμους τῆς φύσης».

Ὅπως στὶς ὑπόλοιπες ἀντινομίες, ἡ ἀπόδειξη προχωρᾷ στὸ ἔργο της πρῶτα διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, γίνεται ὑποθετικὰ δεκτὸ τὸ ἐνάντιο κάθε θέσης· δεύτερον, γιὰ νὰ δειχθεῖ ὅτι αὐτὴ ἢ ὑπόθεση ἀντιφάσκει, γίνεται ὑποθετικὰ δεκτὸ καὶ προϋποτίθεται ὡς ἰσχύον, ἀντιστρόφως, τὸ ἐνάντιο ἐκείνων, ἄρα ἢ πρὸς ἀπόδειξη πρόταση – ὅλη ἢ παράκαμψη τῆς ἀπόδειξης μποροῦσε συνεπῶς νὰ παραλειφθεῖ· δὲν συνίσταται παρὰ στὸν βεβαιωτικὸ ἰσχυρισμὸ τῶν δύο ἀντιπαρατιθέμενων προτάσεων.

Γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς *θέσης* πρέπει, πράγματι, νὰ ὑποτεθεῖ πρῶτα ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία *ἄλλη αἰτιότητα* ἀπὸ τὴν αἰτιότητα *σύμφωνα μὲ νόμους τῆς φύσης*, τουτέστιν σύμφωνα μὲ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ μηχανισμοῦ [442] ἐν γένει, περιλαμβανομένου τοῦ χημισμού. Αὐτὴ ἢ πρόταση αὐτοαντιφάσκει ὁμως, γιὰτὶ ὁ νόμος τῆς φύσης συνίσταται [158] ἀκριβῶς στὸ ὅτι τίποτε δὲν συμβαίνει *χωρὶς μιὰ αἰτία προεμπειρικὰ ὀριζόμενῃ μὲ ἀποχρώντα τρόπο*, ἢ ὁποῖα συνεπῶς περιέχει μέσα της μιὰν ἀπόλυτη ἀθορμησία —ποῦ θὰ πεῖ ὅτι ἡ ἀντίθετη μὲ τὴν θέση ὑπόθεση εἶναι ἀντιφατικὴ γιὰτὶ ἀντιφάσκει μὲ τὴν θέση.

Πρὸς ὄφελος τῆς ἀπόδειξης *τῆς ἀντίθετης θέσης* θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ θέσει ὅτι ὑπάρχει μιὰ *ἐλευθερία* ὡς ἓνα ἰδιαίτερον εἶδος αἰτιότητας, αὐτὴν τοῦ νὰ ξεκινᾷ δίχως

¹ *Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου*, Β 472 κ.έ.

² *Πίστη καὶ γνώση*, Α. Καντιανὴ φιλοσοφία.

ἄλλο μιὰ κατάσταση, ἄρα μιὰ ἀκολουθία συνεπειῶν τῆς ἴδιας. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἓνα τέτοιο ξεκίνημα *προϋποθέτει* μιὰ κατάσταση πού δὲν ἔχει *καμμία συνάφεια αἰτιότητας* μετὰ τὴν πρότερη κατάσταση τῆς αἰτιότητας,³ τὸ ἴδιο ἀντιφάσκει μετὰ τὸν νόμο τῆς αἰτιότητας, σύμφωνα μετὰ τὸν ὁποῖο μονάχα εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνότητα τῆς ἐμπειρίας καὶ ἡ ἐμπειρία γενικὰ –τουτέστιν δὲν μπορεῖ νὰ ὑποθεθεῖ ἐναντία στὴν ἀντίθετη θέση ὅτι ὑπάρχει ἐλευθερία, γιὰ τὸν λόγο ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπόθεση ἀντιφάσκει μετὰ τὴν ἀντίθετη θέση.

Στὴν *Κριτικὴ τῆς τελεολογικῆς κριτικῆς δύναμης* ἐπανερχεται ἐπὶ τῆς οὐσίας ἡ ἴδια ἀντινομία ὡς ἡ ἀντίθεση ὅτι *κάθε παραγωγή ὑλικῶν πραγμάτων* συμβαίνει *σύμφωνα μετὰ ἀπλῶς καὶ μόνο μηχανικοὺς νόμους* καὶ ὅτι *κάποια παραγωγή τῶν ἰδίων δὲν εἶναι δυνατὴ σύμφωνα μετὰ τέτοιους νόμους*. – Ὁ Κάντ ἐπιλύει τὴν ἀντινομία ὅπως γενικὰ καὶ τὶς ὑπόλοιπες: Λέγοντας, ἀκριβῶς, ὅτι ὁ ὀρθὸς λόγος δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδείξει οὔτε τὴν μία οὔτε τὴν ἄλλη πρόταση, γιὰτὶ ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα τῶν πραγμάτων σύμφωνα μετὰ νόμους τῆς φύσης μόνο καὶ μόνον ἐμπειρικοὺς δὲν *μποροῦμε νὰ ἔχουμε καμμία προεμπειρικὴ προσδιορίζουσα ἀρχὴ* – ὅτι πέραν αὐτοῦ οἱ δύο δὲν πρέπει ἄρα νὰ θεωροῦνται *ἀντικειμενικὲς προτάσεις ἀλλὰ ὑποκειμενικοὶ γνώμονες*, ὅτι *ἐγώ, ἀφ' ἐνός*, ὀφείλω *κάθε φορά νὰ ἀναλογίζομαι ὅλα τὰ φυσικὰ συμβάντα σύμφωνα μετὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ ψιλοῦ φυσικοῦ μηχανισμοῦ*, ὅτι αὐτὸ ὅμως δὲν μετὰ ἐμποδίζει, *εὐκαιρίας δοθείσης*, νὰ *ἀνιχνεύσω* μερικὲς φυσικὲς μορφές σύμφωνα μετὰ *ἄλλο γνώμονα*, ἀκριβῶς σύμφωνα μετὰ τὴν ἀρχὴ τῶν τελικῶν αἰτιῶν – λὲς καὶ οἱ δύο γνώμονες, πού ὑποτίθεται κατὰ τἄλλα ὅτι εἶναι ἀναγκαῖοι μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸν *ἀνθρώπινο λόγο*, δὲν τελοῦν πιά στὴν ἴδια ἀντίθεση πού βρίσκονται ἐκεῖνες οἱ *προτάσεις*. – Ὅπως παρατηρήσαμε πρὶν ἀνω, σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν σκοπιὰ δὲν διερευνᾶται τὸ μόνο πού ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ ἐνδιαφέρον, ἀκριβῶς ποιά ἀπὸ τὶς δύο ἀρχὲς ἀληθεύει αὐτὴ καθ' αὐτὴ· ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη δὲν διαφέρει ὅμως σὲ τίποτα ἂν οἱ ἀρχὲς θὰ θεωρηθοῦν *ἀντικειμενικὲς*, πού ἐδῶ σημαίνει ἐξωτερικὰ ὑπαρκτοὶ προσδιορισμοὶ τῆς φύσης, ἢ *ψιλοὶ γνώμονες* μιᾶς ὑποκειμενικῆς γνώσης – αὐτὴ εἶναι μᾶλλον μιὰ ὑποκειμενικὴ γνώση, πού θὰ πεῖ τυχαία, ἢ ὁποῖα ἐφαρμόζει *εὐκαιρίας δοθείσης* τὸν ἓναν ἢ τὸν ἄλλο γνώμονα, ἀνάλογα ἂν θεωρεῖ ὅτι ταιριάζει σὲ δεδομένα ἀντικείμενα, χωρὶς νὰ ἀναρωτιέται κατὰ τἄλλα ἂν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ προσδιορισμοί, εἴτε οἱ δύο τους ἀνήκουν στὰ ἀντικείμενα εἴτε στὴν γνώση, *ἀληθεύουν*.

[159] Ἡ καντιανὴ συζήτηση τῆς τελεολογικῆς ἀρχῆς εἶναι λοιπὸν ἀνεπαρκὴς ἐν ὄψει τῆς οὐσιώδους ἄποψης, ὡστόσο δὲν παύει νὰ εἶναι ἀξιοσημείωτη ἢ θέση πού τῆς δίνει ὁ Κάντ. Μετὰ τὸ νὰ τὴν ἀποδίδει σὲ μιὰ *ἀναλογιστικὴ κριτικὴ δύναμη*, τὴν καθιστᾶ συνδετικὸ *ἐνδιάμεσο* μεταξὺ *τοῦ καθόλου τοῦ λόγου* καὶ *τοῦ καθεκάστου τῆς ἐποπτείας* – μάλιστα διακρίνει αὐτὴ τὴν *ἀναλογιστικὴ* κριτικὴ δύναμη ἀπὸ τὴν *προσδιοριστικὴ*, μετὰ τὴν τελευταία μόνο καὶ μόνο νὰ *ὑπάγει* τὸ ἐπιμέρους στὸ καθόλου. Ἐνα παρόμοιο καθόλου, τὸ ὁποῖο εἶναι μόνον *ὑπαγωγικό*, εἶναι κάτι τὸ *ἀφηρημένο*, τὸ ὁποῖο θὰ γίνεαι *συγκεκριμένο* μόνον ἐπὶ *ἄλλου* τινός, ἐπὶ τοῦ ἐπιμέρους. Ἀντιθέτως ὁ σκοπὸς εἶναι τὸ *συγκεκριμένο καθόλου*, τὸ ὁποῖο ἔχει τὸ ἴδιο μέσα του τὴν στιγμὴ τῆς μερικότητας καὶ ἐξωτερικότητας, ὅποτε εἶναι δραστήριο, εἶναι ἡ ὀρμὴ τῆς αὐτοαπώθησής του ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ὄντας σκοπός, ἡ ἐννοια εἶναι πάντως μιὰ *ἀντικειμενικὴ κρίση*, ὅπου ὁ ἓνας προσδιορισμὸς εἶναι τὸ ὑποκείμενο, ἀκριβῶς ἢ συγκεκριμένη ἐννοια ὡς ἀφ' ἑαυτῆς προσδιοριζόμενη, ὁ ἄλλος ὅμως ὄχι μόνο ἓνα κατηγορούμενο [444] ἀλλ' ἢ ἐξωτερικὴ ἀντικειμενικότητα. Πλὴν ὡς ἐκ τούτου ἡ σκόπιμη σχέση δὲν εἶναι ἓνα *ἀναλογιζόμενο* κρίνειν, πού ἐξετάζει τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα μόνο ὡς πρὸς μιὰν ἐνότητα, ὡς ἂν μιὰ διάνοια νὰ τὰ εἶχε δώσει *πρὸς χρῆση τῆς γνωστικῆς μας ἰκανότητας*, παρὰ εἶναι τὸ ἀληθὲς πού ὑπάρχει αὐτὸ καθ' αὐτό, πού κρίνει *ἀντικειμενικὰ* καὶ ὀρίζει ἀπόλυτα τὴν

³ Ἄλλη ἀνάγνωση: «τῆς ἐλευθερίας». Σ.τ.μ.

έξωτερική αντικειμενικότητα. Ἡ σκόπιμη σχέση είναι ἄρα παραπάνω ἀπὸ κρίση· εἶναι ὁ *συλλογισμὸς* τῆς αὐτοτελοῦς ἐλεύθερης ἔννοιας, πὸν συνδέεται συλλογιστικά διὰ τῆς αντικειμενικότητας μὲ τὸν ἑαυτὸ της.

Ὁ σκοπὸς προέκυψε ὡς τὸ *τρίτο* μετὰ ἀπὸ τὸν μηχανισμό καὶ τὸν χημισμὸ· εἶναι ἡ ἀλήθεια τους. Ἐφ' ὅσον ὁ ἴδιος ἐντοπίζεται ἀκόμα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς σφαίρας τῆς αντικειμενικότητας –δηλαδὴ τῆς ἀμεσότητας τῆς ὀλικῆς ἔννοιας–, ὑφίσταται ἀκόμα τὴν ἐξωτερικότητα ὡς τέτοια κι ἔχει ἀπέναντί του ἕναν ἀντικειμενικὸ κόσμον, μὲ τὸν ὁποῖο σχετίζεται. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη ἡ μηχανικὴ αἰτιότητα, ὅπου πρέπει νὰ ὑπαχθεῖ γενικά κι ὁ χημισμὸς, συνεχίζει νὰ ἐμφανίζεται σὲ αὐτὴ τὴν *σκόπιμη σχέση*, πὸν εἶναι ἡ *έξωτερικὴ*, ἀλλὰ ὡς *ὑποταγμένη σὲ αὐτήν*, ὡς κάτι πὸν ἔχει ἀρθεῖ αὐτὸ καθ' αὐτό. Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πλησιέστερη ἀναφορά, τὸ μηχανικὸ ἀντικείμενον ὡς ἄμεση ὀλότητα ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ ἂν προσδιορίζεται καὶ ἄρα γιὰ τὸ ἂν τὸ ἴδιο προσδιορίζει. Τὸ ὅτι προσδιορίζεται ἐξωθεν ἀναπτύσσεται τώρα καὶ γίνεται αὐτοπροσδιορισμὸς, ὅποτε ἡ ἔννοια, πὸν στὸ ἀντικείμενον ἦταν μόνον *έσωτερικὴ* ἢ, τὸ ἴδιο εἶναι, μόνον *έξωτερικὴ*, εἶναι στὸ ἐξῆς *τεθειμένη*· ὁ σκοπὸς εἶναι ἀρχικά αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐξωμηχανικὴ ἔννοια ἢ ἴδια. Ἔτσι ἰσχύει καὶ κατὰ τὸν χημισμὸ ὅτι ὁ σκοπὸς εἶναι τὸ αὐτοπροσδιοριζόμενον πὸν ἐπαναφέρει τὸ ἐξωτερικὸ προσδιορίζεσθαι, ὅρο ὑπαρξῆς τοῦ ἴδιου τοῦ χημισμοῦ, στὴν ἐνότητα τῆς ἔννοιας. – Ἀπὸ αὐτὰ προκύπτει ποιά εἶναι ἡ φύση τῆς ὑπόταξης τῶν δύο προηγούμενων μορφῶν τῆς ἀντικειμενικῆς διαδικασίας· τὸ ἄλλο, πὸν ὑπάρχει ἐπ' αὐτῶν ἐν εἶδει ἀπειρης προόδου, εἶναι ἡ ἔννοια πὸν ἀρχικά τίθεται ὡς ἐξωτερικὴ σὲ αὐτὲς καὶ ἡ ὁποία εἶναι [160] σκοπός· ἡ ἔννοια δὲν εἶναι μόνον ἡ ὑφιστάμενη οὐσία τους, ἀλλὰ ἡ ἐξωτερικότητα εἶναι ἐπίσης ἡ οὐσιώδης γι' αὐτὲς στιγμή, συγκροτητικὴ τοῦ καθορισμοῦ τους. Ἡ μηχανικὴ ἢ [445] χημικὴ τεχνικὴ προσφέρεται λοιπὸν, μέσῳ τοῦ χαρακτήρα της, πὸν συνίσταται στὸ νὰ προσδιορίζεται ἀπ' ἔξω, ἀφ' ἑαυτῆς στὴν σκόπιμη σχέση, πὸν πρέπει τώρα νὰ ἐξεταστεῖ ἀπὸ πῶς κοντά.

A. Ο ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ

Μὲ τὴν *κεντρικότητα* τῆς ἀντικειμενικῆς σφαίρας, πὸν συνίσταται σὲ μιὰ ἀδιαφορία ἔναντι τοῦ καθορισμοῦ, ἡ *ὑποκειμενικὴ* ἔννοια ἀρχικά ἐπανηῦρε κι ἔθεσε τὸ *ἀρνητικὸ σημεῖο ἐνότητας*, ὅμως μὲ τὸν χημισμὸ ἐπανηῦρε κι ἔθεσε τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν *ἐννοιολογικῶν προσδιορισμῶν*, δυνάμει τῆς ὁποίας καὶ μόνον ἡ ὑποκειμενικὴ ἔννοια τίθεται ὡς *συγκεκριμένη ἀντικειμενικὴ ἔννοια*. Ὁ καθορισμὸς της, δηλαδὴ ἡ ἀπλὴ διαφορά της, ἔχει στὸ ἐξῆς ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν *καθορισμὸ τῆς ἐξωτερικότητας*, καὶ ἡ ἀπλὴ ἐνότητά της εἶναι ἄρα ἡ ἐνότητα πὸν αὐτοαπωθεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της καὶ ἐν τούτοις αὐτοσυντηρεῖται. Ὁ σκοπὸς εἶναι λοιπὸν ἡ ὑποκειμενικὴ ἔννοια ὡς οὐσιώδης ροπὴ καὶ ὀρμὴ νὰ τεθεῖ ἐξωτερικά. Κατὰ τοῦτο ἐξαιρεῖται τῆς μετάβασης [σὲ κάτι ἄλλο]. Δὲν εἶναι οὔτε μιὰ δύναμη πὸν ἐξωτερικεύεται οὔτε μιὰ ὑφιστάμενη οὐσία καὶ αἰτία πὸν ἐκδηλώνεται σὲ συμβεβηκότα καὶ ἀποτελέσματα. Ἡ δύναμη εἶναι μόνον ἕνα ἀφηρημένο ἐσωτερικὸ καθ' ὅσον δὲν ἔχει ἐξωτερικευθεῖ· δηλαδὴ ἔχει ὄν μόνον στὴν ἐξωτερικεύση, στὴν ὁποία ἀναγκαστικά [κάτι ἄλλο] τὴν προκαλεῖ νὰ προχωρήσει, τὸ ἴδιο ἢ αἰτία κι ἡ ὑφιστάμενη οὐσία· ἐπειδὴ αὐτὲς ἔχουν ἐνεργὸ πραγματικότητα μόνον στὰ συμβεβηκότα καὶ στὸ ἀποτέλεσμα, ἡ δραστηριότητά τους εἶναι ἡ μετάβαση [σὲ αὐτά], ἔναντι τῆς ὁποίας δὲν διατηροῦνται ἐλεύθερες. Ὁ σκοπὸς μπορεῖ κάλλιστα νὰ ὀριστεῖ ἐπίσης ὡς δύναμη καὶ αἰτία, αὐτὲς οἱ ἐκφράσεις καλύπτουν ὅμως μιὰ ἡμιτελὴ ὄψη τῆς σημασίας του· ἂν εἶναι νὰ λεχθοῦν γιὰ τὸν σκοπὸ ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια του, θὰ λεχθοῦν μὲ ἕνα τρόπο πὸν αἶρει τὴν ἔννοιά τους – θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι μιὰ δύναμη πὸν προκαλεῖ ἢ ἴδια τὸν ἑαυτὸ της νὰ ἐξωτερικευθεῖ, μιὰ αἰτία πὸν εἶναι αἰτία τοῦ ἑαυτοῦ της ἢ τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα εἶναι ἄμεσα ἡ αἰτία.

Όταν τὸ σκόπιμο ἀποδίδεται σὲ μιὰ *διάνοια*, ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, ἔτσι λαμβάνεται ὑπ' ὄψη τὸ *προσδιορισμένο στὸ περιεχόμενο*. Τὸ περιεχόμενο πρέπει ὅμως νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς τὸ *ὀρθολογικὸ στὴν ὑπαρξή του*. Τὸ περιεχόμενο ἐκδηλώνει *ὀρθολογικότητα* γιατί εἶναι ἡ συγκεκριμένη ἔννοια, ἡ ὁποία διατηρεῖ τὴν *ἀντικειμενικὴ διαφορὰ μέσα στὴν δική της ἀπόλυτη ἐνότητα*. Συνεπῶς ἐπὶ τῆς οὐσίας τὸ περιεχόμενο εἶναι στὸν ἑαυτό του *συλλογισμός*. Εἶναι τὸ ὅμοιο μὲ τὸν ἑαυτό του *καθόλου*, καὶ δὴ ὡς περιέχον τὴν αὐτοαπωθούμενη ἀπὸ τὸν ἑαυτό της ἀρνητικότητα· εἶναι ἀρχικὰ ἡ καθολικὴ, κατὰ τοῦτο ἀκόμα *ἀόριστη δραστηριότητα*· ἐπειδὴ ὅμως [162] ἡ τελευταία εἶναι ἀρνητικὴ σχέση μὲ τὸν ἑαυτό της, *προσδιορίζεται* ἄμεσα καὶ δίνει στὸν ἑαυτό της τὴν στιγμὴ τῆς *μερικότητας*, ἡ ὁποία, ὄντας ἡ ὁμοίως *ἐνδοανακλασμένη ὁλότητα τῆς μορφῆς*, εἶναι *περιεχόμενο* ἔναντι τῶν *τεθειμένων* διαφορῶν τῆς μορφῆς. Διὰ τῆς αὐτοσχισίας της, αὐτὴ ἡ ἀρνητικότητα εἶναι ἐξ ἴσου ἄμεσα ἀπόλυτη ἐνδοανάκλαση τῆς μορφῆς καὶ *καθεκαστότητα*. Ἀφ' ἑνός, αὐτὴ ἡ ἀνάκλαση εἶναι ἡ *ἐσωτερικὴ καθολικότητα* τοῦ *ὑποκειμένου*, ἀφ' ἑτέρου ὅμως, εἶναι *ἀνάκλαση πρὸς τὰ ἔξω*· κατὰ τοῦτο ὁ σκοπὸς εἶναι ἀκόμη κάτι τὸ ὑποκειμενικὸ καὶ ἡ δραστηριότητά του στρέφεται πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ ἀντικειμενικότητα.

Ὁ σκοπὸς εἶναι ἀκριβέστερα ἡ ἔννοια ποὺ ἐπὶ τῆς ἀντικειμενικότητας ἔχει ἔλθει στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό της· ὁ καθορισμὸς ποὺ ἔχει δώσει ἐπὶ τῆς ἀντικειμενικότητας ἡ ἔννοια στὸν ἑαυτό της εἶναι αὐτὸς τῆς *ἀντικειμενικῆς ἀδιαφορίας καὶ ἐξωτερικότητας* τοῦ πῶς εἶναι κάτι *προσδιορισμένο*· ἡ ἀρνητικὴ τῆς ἔννοιας ποὺ αὐτοαπωθεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτό της εἶναι συνεπῶς μιὰ ἀρνητικὴ τῆς ὁποίας οἱ στιγμὲς, ἐνῶ δὲν εἶναι παρὰ οἱ *προσδιορισμοὶ* τῆς ἴδιας τῆς ἔννοιας, ἔχουν ἡ μία ἔναντι τῆς ἄλλης καὶ τὴν μορφή τῆς ἀντικειμενικῆς ἀδιαφορίας. – Στὴν τυπικὴ *κρίση* τὸ *ὑποκείμενο* καὶ τὸ *κατηγορούμενο* ὀρίζονται ἤδη ὡς αὐτοτελεῖ τὸ ἓνα ἔναντι τοῦ ἄλλου· ἡ αὐτοτελεία τους εἶναι ὅμως ἀρχικὰ μόνο ἀφηρημένη καθολικότητα· ἡ ἴδια ἀπέκτησε στὸ ἐξῆς τὸν *προσδιορισμὸ* τῆς *ἀντικειμενικότητας*· ὡς στιγμὴ τῆς ἔννοιας, ὡστόσο, αὐτὴ ἡ πλήρης διαφορετικὴ εἶναι κλεισμένη μέσα στὴν ἀπλή ἐνότητα τῆς ἔννοιας. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ὡς ἄνω ὀλικὴ *ἀνάκλαση* τῆς ἀντικειμενικότητας *μέσα στὸν ἑαυτό της*, καὶ μάλιστα *ἄμεσα*, ἔπεται, *πρῶτον*, ὅτι ὁ αὐτοπροσδιορισμὸς, δηλαδή ἡ μερικὴ ὡς ἀπλή ἐνδοανάκλαση, διαφέρει ἀπὸ τὴν *συγκεκριμένη* μορφή καὶ εἶναι ἓνα *ὀρισμένο* περιεχόμενο. Ἄρα ὁ σκοπὸς εἶναι *πεπερασμένος*, κι ἂς εἶναι ἄπειρη ὑποκειμενικὴ [447] κατὰ τὴν μορφή του. *Δεύτερον*, ὁ καθορισμὸς τοῦ σκοποῦ, ἐπειδὴ ἔχει τὴν μορφή ἀντικειμενικῆς ἀδιαφορίας, ἔχει τὸ σχῆμα *προϋπόθεσης*, καὶ ἡ περατότητα τοῦ σκοποῦ συνίσταται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη στὸ ὅτι ἔχει *μπροστά* του ἓνα *ἀντικειμενικὸ*, μηχανικὸ καὶ χημικὸ κόσμο, μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δραστηριότητά του σχετίζεται ὡς μὲ κάτι *παρευρισκόμενο*· ἄρα ἡ αὐτοκαθοριζόμενη δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ, ἐν ὅσῳ εἶναι ταυτόσημη μὲ τὸν ἑαυτό της, εἶναι ἄμεσα *ἐξωτερικὴ* στὸν ἑαυτό της, καὶ ὅσο εἶναι ἐνδοανάκλαση ἄλλο τόσο εἶναι ἀνάκλαση πρὸς τὰ ἔξω. Ὁ σκοπὸς ἔχει ἀκόμα ἀληθινὰ *ἐξωκοσμικὴ ὑπαρξή* στὸ μέτρο ἀκριβῶς ποὺ τοῦ ἀντιπαρατίθεται ἡ ἀντικειμενικὴ αὐτή, ὅπως ἀντίστοιχα ἡ τελευταία τοῦ ἀντιπαρατίθεται ὡς ἓνα μηχανικὸ καὶ χημικὸ ὅλο ποὺ ἀκόμα ὁ σκοπὸς δὲν τὸ ὀρίζει καὶ δὲν τὸ διαπνέει.

Ἡ κίνηση τοῦ σκοποῦ μπορεῖ συνεπῶς τώρα νὰ ἐκφραστεῖ λέγοντας ὅτι ἀποβλέπει στὸ νὰ ἄρει τὴν *προϋπόθεσή* της, τουτέστιν τὴν ἀμεσότητα τοῦ ἀντικειμένου, καὶ στὸ νὰ *θέσει* τὸ ἀντικείμενο ὡς ὀριζόμενο ἀπὸ τὴν ἔννοια. Αὐτὴ ἡ ἀρνητικὴ συμπεριφορὰ ἔναντι τοῦ ἀντικειμένου εἶναι ἐξ ἴσου μιὰ ἀρνητικὴ συμπεριφορὰ ἐναντία στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό της, μιὰ ἄρση τῆς ὑποκειμενικότητας τοῦ σκοποῦ. Θετικὰ ἡ συμπεριφορὰ αὐτὴ εἶναι ἡ *πραγματοποίηση* τοῦ σκοποῦ, ἀκριβῶς ἡ ἔνωση τοῦ ἀντικειμενικοῦ εἶναι μὲ τὸν σκοπὸ, ἔτσι ὥστε ὁ καθορισμὸς ποὺ εἶναι στιγμὴ τοῦ σκοποῦ καὶ ἄρα ἄμεσα ταυτόσημος μὲ τὸν σκοπὸ νὰ *ὑπάρχει ὡς ἐξωτερικὸς* καὶ ἀντιστρόφως τὸ *ὑπάρχον* ὡς *προϋπόθεση* ἀντικειμενικὸ νὰ τίθεται *πολλῶ* μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἔννοια. – Ὁ σκοπὸς

εἶναι ἐντός του ἢ ὀρμὴ τῆς πραγματοποιήσεώς του· ὁ καθορισμὸς τῶν ἐννοιολογικῶν στιγμῶν εἶναι ἡ ἐξωτερικότητα· ἀλλὰ ἡ ἀπλότητά τους μέσα στὴν ἐνότητα τῆς ἔννοιας εἶναι ἀναντίστοιχη μὲ τὸ τί εἶναι ἡ ἐνότητα αὐτή, ὅποτε καὶ ἡ ἔννοια αὐτοαπωθεῖται. Αὐτὴ ἡ ἀπώθηση εἶναι γενικὰ ἡ ἀπόφαση (*Entschluß*) τῆς αὐτοσχασίας τῆς ἀρνητικῆς ἐνότητας, διὰ τῆς ὁποίας ἡ τελευταία εἶναι ἀποκλείουσα καθεκαστότητα· μέσῳ δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀποκλείειν (*Ausschließen*) ἡ ἴδια ἀποφασίζει (*entschließt sich*), δηλαδὴ ἀνοίγεται (*schließt sich auf*), γιατί ὅταν ἀποκλείω αὐτοπροσδιορίζομαι, θέτω τὸν ἑαυτό μου. Ἄφ' ἐνός, ἅπαξ καὶ ἡ ὑποκειμενικότητα ὀρίζει τὸν ἑαυτό της, τὸν μετατρέπει σὲ μερικότητα, τὸν προικίζει μὲ ἓνα περιεχόμενο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀκόμη [448] ἐσωτερικὸ περιεχόμενο στὸ μέτρο ποῦ εἶναι κλεισμένο στὴν ἐνότητα τῆς ἔννοιας· αὐτὸ τὸ θέτειν, ἢ ἀπλὴ ἐνδοανάκλαση, εἶναι ὅμως συνάμα, ὅπως προκύπτει, ἓνα προϋποθέτειν· καὶ ἐνῶ τὸ ὑποκείμενο τοῦ σκοποῦ αὐτο-προσδιορίζεται, τὴν ἴδια στιγμή σχετίζεται μὲ μιὰ ἀδιάφορη καὶ ἐξωτερικὴ ἀντικειμενικότητα ποῦ ὀφείλει νὰ ἐξομοιώσει μὲ ἐκεῖνο τὸν ἐσωτερικὸ καθορισμὸ, ποῦ σημαίνει νὰ τὴν θέσει ὡς κάτι τὸ τεθειμένο ἀπὸ τὴν ἔννοια, πρῶτα ὡς μέσον.

B. ΤΟ ΜΕΣΟΝ

Στὸν σκοπὸ τὸ ἄμεσο θέτειν θέτει συνάμα κάτι ἐσωτερικὸ, ποῦ σημαίνει κάτι ποῦ ὀρίζεται ὡς τεθειμένο, καὶ συνάμα προϋποθέτει ἓναν ἀντικειμενικὸ κόσμον, ποῦ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ σκοποῦ τὸν ἀφήνει ἀδιάφορο. Ἡ ὑποκειμενικότητα τοῦ σκοποῦ εἶναι ὅμως ἡ ἀπόλυτη ἀρνητικὴ ἐνότητα· τὸ δεύτερο ὀρίζει τὴν εἶναι συνεπῶς ἢ ἄρση αὐτῆς τῆς προϋπόθεσης ἐν γένει· ἢ ἐν λόγῳ ἄρση εἶναι ἡ ἐνδοεπιστροφή στὸ μέτρο ποῦ αἴρεται ἢ στιγμή ἐκείνη τῆς πρώτης ἄρνησης, ἢ θέση τοῦ ἀρνητικοῦ ἐναντία στὸ ὑποκείμενο, τὸ ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο. Ὅμως ἐναντι τῆς προϋπόθεσης ἢ τῆς ἀμεσότητας τοῦ ὀρίζειν, ἐναντι τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, αὐτὴ ἢ ἄρση δὲν εἶναι παρὰ ἢ πρώτη, ἄμεση ἢ ἴδια καὶ συνεπῶς ἐξωτερικὴ, ἄρνηση. Συνεπῶς τοῦτο τὸ θέτειν δὲν εἶναι ἀκόμα ὁ ἴδιος ὁ ἐκτελεσμένος σκοπὸς ἀλλὰ μόνο ἡ ἀφετηρία του. Τὸ ἔτσι ὀριζόμενο ἀντικείμενο εἶναι πρῶτα μόνο τὸ μέσον.

Ὁ σκοπὸς συνδέεται συλλογιστικὰ μέσῳ ἐνός μέσου μὲ τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ μέσα σὲ αὐτὴν μὲ τὸν ἑαυτό του. Τὸ μέσον εἶναι ὁ μέσος τοῦ συλλογισμοῦ. Ὁ σκοπὸς χρειάζεται ἓνα μέσον γιὰ νὰ ἐκτελεστεῖ, γιατί εἶναι πεπερασμένος – ἓνα μέσον, ποῦ σημαίνει ἓναν μέσο, ὁ ὁποῖος νὰ ἔχει συνάμα τὸ σχῆμα ἐνός ἐξωτερικοῦ ὄντος, ἀδιάφορου ἐναντι τοῦ ἴδιου τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐκτέλεσής του. Ἡ ἀπόλυτη ἔννοια ἔχει μέσα στὸν ἑαυτό της τὴν μεσολάβηση ἔτσι ὥστε τὸ πρῶτο θέτειν στὸ ὁποῖο θὰ προβεῖ ἢ ἴδια νὰ μὴν εἶναι ἓνα προϋποθέτειν, στὸ ἀντικείμενο τοῦ ὁποῖου ἢ ἀδιάφορη ἐξωτερικότητα θὰ ἦταν ὁ βασικὸς προσδιορισμὸς· ὁ κόσμος ὡς δημιουργημὰ ἔχει ἴσα ἴσα μόνο τὴν μορφή μιᾶς τέτοιας ἐξωτερικότητας, ἐνῶ τὸν βασικὸ προσδιορισμὸ του ἀποτελοῦν πολλῶ μᾶλλον ἢ [449] ἀρνητικότητά του καὶ τὸ ὅτι εἶναι κάτι τεθειμένο. – Ἡ περατότητα τοῦ σκοποῦ συνίσταται συνεπῶς στὸ ὅτι τὸ ἐν γένει ὀρίζειν του εἶναι ἐξωτερικὸ πρὸς τὸν ἑαυτό του, ὅποτε τὸ πρῶτο ὀρίζειν του ἀποσυντίθεται, ὅπως εἶδαμε, σὲ ἓνα θέτειν καὶ ἓνα προϋποθέτειν· ἢ ἄρνηση αὐτοῦ τοῦ προσδιορίζειν εἶναι ὡς ἐκ τούτου καὶ αὐτὴ μόνον ἀπὸ τὴν μιὰ ἄποψη ἤδη ἐνδοανάκλαση, ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι μᾶλλον πρώτη ἄρνηση – δηλαδή: ἢ ἐνδοανάκλαση εἶναι ἢ ἴδια καὶ ἐξωτερικὴ πρὸς τὸν ἑαυτό της καὶ ἀνάκλαση πρὸς τὰ ἔξω.

Τὸ μέσον εἶναι συνεπῶς ὁ τυπικὸς μέσος ἐνός τυπικοῦ συλλογισμοῦ· εἶναι κάτι τὸ ἐξωτερικὸ ἐναντι τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποκειμενικοῦ σκοποῦ ὅπως συνεπῶς καὶ ἐναντι τοῦ ἄκρου τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ· ὅπως στὸν τυπικὸ συλλογισμὸ ἢ μερικότητα εἶναι ἓνας ἀδιάφορος *medius terminus* [μέσος ὄρος], στὴν θέση τοῦ ὁποῖου μποροῦν νὰ

μποῦν καὶ ἄλλοι. Ὅπως ἡ ἴδια εἶναι περαιτέρω μέσος μόνον ἐπειδὴ εἶναι καθορισμὸς σὲ σχέσηη μὲ τὸ ἓνα ἄκρο, ἐνῶ εἶναι καθόλου σὲ σχέσηη μὲ τὸ ἄλλο, ἄρα ἀποκτᾶ τὸν προσδιορισμὸ τῆς μεσολάβησης σχετικὰ καὶ μέσῳ ἄλλων, ἔτσι καὶ τὸ μέσον εἶναι ὁ μεσολαβητικὸς μέσος μόνον γιὰ τὸ πρῶτον, εἶναι ἄμεσο ἀντικείμενο καί, δεύτερον, γιὰ τὸ εἶναι μέσον διὰ τῆς ἐξωτερικῆς γιὰ τὸ ἴδιο σχέσης τοῦ πρὸς τὸ ἄκρο τοῦ σκοποῦ – ἢ ὅποια σχέσηη εἶναι κατὰ τὸ ἴδιο μιὰ μορφή ἐναντι τῆς ὁποίας εἶναι ἀδιάφορο.

Στὸ μέσον ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀντικειμενικότητα συνδέονται λοιπὸν μόνον ἐξωτερικὰ· κατὰ τοῦτο, τὸ μέσον εἶναι μόνον καὶ μόνον ἓνα *μηχανικὸ ἀντικείμενο*. Ἡ σχέση τοῦ ἀντικειμένου μὲ τὸν σκοπὸ εἶναι μιὰ προκειμένη, δηλαδὴ εἶναι ἡ ἄμεση σχέση, πού ἐν ὄψει τοῦ σκοποῦ, ὅπως φάνηκε, εἶναι *ἀνάκλαση στὸν ἑαυτὸ τῆς* – τὸ μέσον εἶναι ἐνυπάρχον (*inhärierendes*) κατηγορήμα· ἡ ἀντικειμενικότητα τοῦ μέσου ὑπάγεται (*ist subsumiert*) στὸν σκόπιμο προσδιορισμὸ, ὁ ὁποῖος συνιστᾶ καθολικότητα ἕνεκα τῆς συγκεκριμενοποίησής του. Λόγῳ αὐτοῦ τοῦ σκόπιμου προσδιορισμοῦ πού τὸ μέσον ἔχει πάνω του, τὸ ἴδιο ὑπάγει κίολας (*ist subsumierend gegen*) τὸ ἄλλο ἄκρο, τὴν ἔτι ἀόριστη ἀντικειμενικότητα. – Ἀντιστρόφως, ἐναντι τοῦ ὑποκειμενικοῦ σκοποῦ, τὸ μέσον διαθέτει, ὡς *ἄμεση ἀντικειμενικότητα*, τὴν *καθολικότητα τοῦ ὄντος*, τὴν ὁποία στερεῖται ἀκόμα ἡ ὑποκειμενικὴ καθεκαστότητα τοῦ [450] σκοποῦ. – Ἐφ’ ὅσον ἔτσι ἀρχικὰ ὁ σκοπὸς ὑπάρχει μόνον ὡς ἐξωτερικὸς καθορισμὸς ἐπὶ τοῦ μέσου, ὁ ἴδιος ὡς ἡ ἀρνητικὴ ἐνότητα εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ μέσον, ὅπως ἀντίστοιχα τὸ μέσον εἶναι ἓνα μηχανικὸ ἀντικείμενο πού ἔχει ἐπάνω του τὸν σκοπὸ μόνον ὡς ἓνα καθορισμὸ, ὃχι ὡς ἀπλὴ συγκεκριμενοποίησις τῆς ὁλότητος. Ὅμως ὁ μέσος, ὄντας αὐτὸ πού συνδέει συλλογιστικὰ [τὰ ἄκρα], πρέπει ὁ ἴδιος νὰ εἶναι ἡ ὁλότητα τοῦ σκοποῦ. Ἐχει φανεῖ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ μέσου σκόπιμος προσδιορισμὸς εἶναι συνάμα ἀνάκλαση στὸν ἑαυτὸν ἑαυτοῦ· κατὰ τοῦτο, ὁ σκόπιμος προσδιορισμὸς εἶναι *τυπικὴ* αὐτοσχεσία, δεδομένου ὅτι ὁ *καθορισμὸς*, ὡς *ἐμπράγματη ἀδιαφορία*, τίθεται ὡς ἡ *ἀντικειμενικότητα* τοῦ σκοποῦ. Πλὴν ὅμως, ἀκριβῶς γι’ αὐτὸ τὸν λόγον, αὐτὴ ἢ ἀπὸ μιὰν ἄποψη καθαρὴ ὑποκειμενικότητα εἶναι συνάμα καὶ *δραστηριότητα*. – Στὸν ὑποκειμενικὸ σκοπὸ ἢ ἀρνητικὴ αὐτοσχεσία εἶναι ἀκόμη ταυτόσημη μὲ τὸν καθορισμὸ ὡς τέτοιο, μὲ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἐξωτερικότητα. Στὴν ἀρχόμενη ἐξαντικειμενίκευσις τοῦ σκοποῦ, ὅμως, πού συνιστᾶ μιὰ ἑτεροίωσις τῆς ἀπλῆς ἔννοιας, αὐτὲς οἱ στιγμῆς ἀποσυνδέονται ἢ, ἀντίστροφα, σὲ αὐτὸ συνίσταται ἢ ἐν λόγῳ ἑτεροίωσις ἢ ἡ ἴδια ἢ ἐξωτερικότητα.

Ὀλόκληρος αὐτὸς ὁ μέσος εἶναι λοιπὸν ὁ ἴδιος ἢ ὁλότητα τοῦ συλλογισμοῦ, ὅπου ἢ ἀφηρημένη δραστηριότητα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ μέσον ἀποτελοῦν τὰ ἄκρα, μέσο ὄρο τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀντικειμένου ἀπὸ τὸν σκοπὸ, καθορισμὸς διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἀντικείμενο εἶναι σκοπός. – Πέραν αὐτοῦ δὲ ἡ *καθολικότητα* εἶναι ἢ *σχέση* τῆς σκόπιμης δραστηριότητος καὶ τοῦ μέσου. Τὸ μέσον εἶναι ἀντικείμενο, *αὐτὸ τοῦτο* εἶναι ἢ ὁλότητα τῆς ἔννοιας· δὲν ἔχει καμμία δύναμη γιὰ νὰ ἀντισταθεῖ στὸν σκοπὸ, ὅπως αὐτὴ πού ἔχει ἀρχικὰ ἐναντία σὲ ἓνα ἄλλο ἄμεσο ἀντικείμενο. Γιὰ τὸν σκοπὸ, πού εἶναι ἢ τεθειμένη ἔννοια, τὸ μέσον εἶναι συνεπῶς δίχως ἄλλο διαπερατό, εἶναι δεκτικὸ αὐτῆς τῆς μετάδοσης, γιὰ τὸ *αὐτὸ τοῦτο* εἶναι ταυτόσημο μὲ τὸν σκοπὸ. Τώρα ὅμως ὁ σκοπὸς ἔχει *τεθεῖ* ὡς τὸ ἐννοιακὰ διαπερατό, γιὰ τὴν κεντρικότητα τὸ μέσον εἶναι κάτι πού κατατείνει στὴν ἀρνητικὴ ἐνότητα· ἐπίσης στὸν χημισμὸ τὸ μέσον ὡς οὐδέτερο ὅπως καὶ ὡς διαφέρον (*Differentes*) ἔγινε κάτι μὴ αὐθυπόστατο. – Τὸ μὴ αὐθυπόστατο τοῦ μέσου συνίσταται ἀκριβῶς στὸ ὅτι τὸ μέσον εἶναι ἢ ὁλότητα τῆς ἔννοιας μόνον *αὐτὸ τοῦτο*· ἐνῶ ἔννοια [451] εἶναι νὰ ὑπάρχει κάτι καθ’ ἑαυτόν. Τὸ ἀντικείμενο ἔχει συνεπῶς ἀπέναντι στὸν σκοπὸ τὸν χαρακτήρα ὅτι εἶναι ἀδύναμο καὶ τὸν ὑπηρετεῖ· ὁ σκοπὸς εἶναι ἢ ὑποκειμενικότητα τοῦ μέσου, ἢ ψυχὴ του, πού ἔχει στὸ μέσον τὴν ἐξωτερικὴ τῆς ὄψης.

Τὸ ἀντικείμενο, *ἄμεσα* ὑποταγμένο στὸν σκοπὸ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, δὲν εἶναι ἓνα ἄκρο τοῦ συλλογισμοῦ· παρὰ αὐτὴ ἢ σχέσηη συνιστᾶ μιὰ προκειμένη τοῦ τελευταίου.

Τὸ μέσον ἔχει ὁμως καὶ μιὰ ὄψη σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία συνεχίζει νὰ ἔχει αὐτοτέλεια ἔναντι τοῦ σκοποῦ. Ἡ ἀντικειμενικότητα πού συνδέεται μὲ τὸν σκοπὸ μὲς στὸ μέσον, ἐπειδὴ εἶναι μόνον ἄμεσα συνεδεδεμένη μαζί του, τοῦ εἶναι ἀκόμα ἐξωτερική· ὅποτε ὑφίσταται ἀκόμα ἡ *προϋπόθεση*. Γι' αὐτὸ ἡ δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ διὰ τοῦ μέσου εἶναι ἀκόμη στραμμένη ἐναντίον αὐτῆς τῆς προϋπόθεσης, ὁ δὲ σκοπὸς εἶναι ἀκριβῶς δραστηριότητα –ὄχι πιά μόνον καὶ μόνον ὀρμὴ καὶ τάση– ἐφ' ὅσον ἡ στιγμή τῆς ἀντικειμενικότητας τίθεται μέσα στὸ μέσον, ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸ τῆς, ὡς κάτι τὸ ἐξωτερικό, ὅποτε ἡ ἀπλή ἐνότητα τῆς ἔννοιας ἔχει πλέον αὐτὴ τὴν ἀντικειμενικότητα στὸν ἑαυτὸ τῆς ὡς *ἀντικειμενικότητα*.

Γ. Ο ΕΚΤΕΛΕΣΜΕΝΟΣ ΣΚΟΠΟΣ

1. Ὁ σκοπὸς ἀνακλᾶται ἤδη στὸν ἑαυτὸ του καθ' ὅσον σχετίζεται μὲ τὸ μέσον· ὁμως δὲν ἔχει ἀκόμη τεθεῖ ἡ *ἀντικειμενικὴ* ἐπιστροφή του εἰς ἑαυτόν. Ἡ δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ διὰ τοῦ μέσου του στρέφεται ἀκόμα ἐνάντια στὴν ἀντικειμενικότητα ὡς καταγωγικὴ προϋπόθεση· *ἀντικειμενικότητα* εἶναι ἀκριβῶς τὸ νὰ ἀδιαφορεῖ κάτι γιὰ τὸν καθορισμό.⁴ Στὸ μέτρο πού δραστηριότητα θὰ ἦταν πάλι μόνον καὶ μόνον τὸ νὰ καθορίζεται ἡ ἄμεση ἀντικειμενικότητα, τὸ προῖον θὰ ἦταν πάλι μόνον ἓνα μέσον, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς ἐπ' ἄπειρον· θὰ ἀνέκυπτε μόνον ἓνα σκόπιμο μέσον, ἀλλὰ ὄχι ἡ ἀντικειμενικότητα τοῦ ἴδιου τοῦ σκοποῦ. Ὁ δραστήριος στὸ μέσον του σκοπὸς πρέπει συνεπῶς νὰ μὴν καθορίζει ὡς *κάτι τὸ ἐξωτερικό* τὸ ἄμεσο ἀντικείμενο, ἔτσι ὥστε τὸ ἀντικείμενο νὰ δύναται νὰ συνέλθει στὴν ἐνότητα τῆς ἔννοιας ἀφ' ἑαυτοῦ· ἦτοι ἡ ἐξωτερικὴ ἐκείνη δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ διὰ τοῦ μέσου του πρέπει νὰ ὀριστεῖ ὡς *μεσολάβηση* καὶ νὰ αὐτοαναιρεθεῖ.

[452] Ὅτι ἡ δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ σχετίζεται μὲ τὸ ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο μέσα ἀπὸ τὸ μέσον εἶναι ἀρχικὰ ἡ *δεύτερη προκείμενη* τοῦ συλλογισμοῦ –τὸ μέσον σχετίζεται *ἄμεσα* μὲ τὸ ἄλλο ἄκρο. *Ἄμεσα* σχετίζεται γιὰ τὸν μέσο ὑπάρχει ἓνα ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο καὶ τὸ ἄλλο ἄκρο εἶναι ἓνα τέτοιο ἀντικείμενο ἐπίσης. Τὸ μέσον εἶναι ἀποτελεσματικὸ καὶ ἰσχυρὸ ἔναντι τοῦ τελευταίου, γιὰ τὸ δικό του ἀντικείμενο συνδέεται μὲ τὴν αὐτοκαθοριζόμενη δραστηριότητα, ἐνῶ τοῦ τελευταίου τοῦ εἶναι ἀδιάφορο ποιὸν ἄμεσο καθορισμὸ ἔχει. Ἡ διαδικασία τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ μέσα σὲ αὐτὴ τὴν σχέση δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν μηχανικὴ ἢ χημικὴ· σ' αὐτὴ τὴν ἀντικειμενικὴ ἐξωτερικότητα ἀνακύπτουν οἱ προγενέστερες ἀναφορές, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ σκοποῦ. – Αὐτὲς ὁμως οἱ διαδικασίες ἐπιστρέφουν ἀφ' ἑαυτῶν στὸν σκοπὸ, ὅπως εἶδαμε ὅταν τὶς ἐξετάσαμε αὐτὲς τοῦτες. Ὅποτε, ναὶ μὲν τὸ μέσον καὶ τὸ ἐπεξεργαστέο ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο σχετίζονται ἀρχικὰ ἄμεσα, ὁμως ἡ σχέση τους ἔχει ἤδη παρουσιαστεῖ νωρίτερα ὡς συλλογισμὸς, καθὼς ὁ σκοπὸς ἀποδείχθηκε ὁ ἀληθινὸς μέσος καὶ ἐνότητά τῆς. Ἄρα, ἐνῶ τὸ μέσον εἶναι τὸ τοποθετημένο ἀπὸ τὴν μεριά τοῦ σκοποῦ ἀντικείμενο, αὐτὸ πού ἐνέχει τὴν δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ, ὁ μηχανισμὸς πού ἀνακύπτει ἐδῶ εἶναι συνάμα ἡ ἐπιστροφή τῆς ἀντικειμενικότητας στὸν ἑαυτὸ τῆς, στὴν ἔννοια, ἢ ὁποία ἐν τούτοις προϋποτίθεται ἤδη ὡς σκοπός· κατὰ τοῦτο ἡ ἀρνητικὴ ἀναφορὰ τῆς σκόπιμης δραστηριότητας ἔναντι τοῦ ἀντικειμένου δὲν εἶναι *ἐξωτερικὴ*, αὐτὴ τούτη ἡ ἀντικειμενικότητα ἀλλάζει καὶ μεταβαίνει στὸν σκοπὸ.⁵

Τὸ ὅτι ὁ σκοπὸς σχετίζεται ἄμεσα μὲ ἓνα ἀντικείμενο καὶ τὸ καθιστᾶ μέσον του, ὅπως καὶ τὸ ὅτι καθορίζει διαμέσου του ἓνα ἄλλο μπορεῖ νὰ ἰδῶθεῖ ὡς *βία*, ἐφ' ὅσον ὁ

⁴ Ἄλλη ἀνάγνωση: «ἡ δραστηριότητά του εἶναι ἀκριβῶς ὅτι ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸν καθορισμό». Σ.τ.μ.

⁵ Ἄλλη ἀνάγνωση: «στὴν ἔννοια». Σ.τ.μ.

σκοπὸς φαίνεται ὡς ἐντελῶς ἄλλης φύσης ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο ἐνῶ τὰ δύο ἀντικείμενα εἶναι μάλιστα αὐθυπόστατες ὀλότητες τὸ ἓνα ἔναντι τοῦ ἄλλου. Τὸ ὅτι ὁ σκοπὸς σχετίζεται ἔμμεσα μὲ τὸ ἀντικείμενο καὶ βάζει μεταξύ τους ἓνα ἄλλο ἀντικείμενο ὡς ἐνθετο μπορεῖ ὅμως νὰ ἰδωθεῖ ὡς τὸ *τέχνασμα* τοῦ λόγου. Μιὰ ὄψη τῆς περατότητας τῆς ὀρθολογικότητας εἶναι, ὅπως παρατηρήσαμε, ὅτι ὁ σκοπὸς [453] ἀναφέρεται στὴν προϋπόθεση τοῦ ἀντικειμένου, πὺν θὰ πεῖ στὴν ἐξωτερικότητά του. Ἐὰν *σχετιζόταν ἄμεσα* μαζί του, ὁ σκοπὸς θὰ ἐνέβαινε ὁ ἴδιος στὸν μηχανισμό καὶ τὸν χημισμὸ, ὁπότε θὰ ὑποτασσόταν στὴν τυχαιότητα, παύοντας νὰ προσδιορίζεται ὡς αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχουσα ἔννοια. Ἐνῶ ἔτσι βάζει μπροστὰ ἓνα ἀντικείμενο ὡς μέσον, ἀφήνει αὐτὸ νὰ λιώσει ἐξωτερικὰ στὴν δουλειὰ ἀντὶ τοῦ ἴδιου, τὸ ἐγκαταλείπει στὴν τριβὴ καὶ αὐτοσυντηρεῖται πίσω του ἀπέναντι στὴν μηχανικὴ βία.

Ἐφ' ὅσον ὁ σκοπὸς εἶναι πεπερασμένος, ἔχει κιόλας πεπερασμένο περιεχόμενο· κι ἔτσι δὲν εἶναι κάτι τὸ ἀπόλυτο ἢ τὸ ὁπωσδήποτε ὀρθολογικὸ αὐτὸ καθαυτό. Τὸ μέσον εἶναι ὅμως ὁ ἐξωτερικὸς μέσος τοῦ συλλογισμοῦ πὺν ἀποτελεῖ ἐκτέλεση τοῦ σκοποῦ· μὲ τὸ μέσον ἢ ἐντὸς τοῦ σκοποῦ ὀρθολογικότητα χαρακτηρίζεται ὡς τὸ ὅτι αὐτὸς αὐτοσυντηρεῖται σὲ *τοῦτο τὸν ἐξωτερικὸ ἄλλο* καὶ ἴσα ἴσα μέσῳ τῆς ἐξωτερικότητας αὐτῆς.⁶ Κατὰ τοῦτο τὸ μέσον εἶναι κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς πεπερασμένους σκοποὺς τῆς ἐξωτερικῆς σκοπιμότητας – πὺν πολὺν τιμᾶται τὸ ἄροτρο παρὰ ἄμεσα οἱ ἀπολαύσεις πὺν ἐτοιμάζονται μέσῳ αὐτοῦ καὶ εἶναι σκοποὶ. Τὸ ἐργαλεῖο αὐτοσυντηρεῖται, ἐνῶ οἱ ἄμεσες ἀπολαύσεις παρέρχονται καὶ λησμονιοῦνται. Μὲ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ὁ ἄνθρωπος κατέχει τὴν δύναμη ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς φύσης, μολονότι τῆς εἶναι πολλῶ μᾶλλον ὑποταγμένος ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς του.

Ὁ σκοπὸς δὲν παραμένει ὅμως μόνον ἔξω ἀπὸ τὴν μηχανικὴ διαδικασία, ἀντιθέτως αὐτοσυντηρεῖται μέσα της καὶ εἶναι ὁ προορισμὸς της. Ὁ σκοπὸς, ἢ ἔννοια πὺν εἶναι ἐλεύθερα ὑπαρκτὴ ἀπέναντι στὸ ἀντικείμενο καὶ τὴν διαδικασία του καὶ ἀποτελεῖ μιὰ αὐτοκαθοριζόμενη δραστηριότητα, δὲν ἀφίσταται τοῦ ἑαυτοῦ της στὸν μηχανισμό, μιᾶς καὶ εἶναι ἄλλο τόσο ἢ ἀλήθεια τοῦ μηχανισμοῦ πὺν ὑπάρχει αὐτὴ καθαυτὴ. Ἡ ἐξουσία τοῦ σκοποῦ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου εἶναι αὐτὴ ἢ ταυτότητα πὺν ὑπάρχει καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἢ δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ εἶναι ἢ φανέρωσή της. Ὡς *περιεχόμενο* ὁ σκοπὸς εἶναι ὁ καθορισμὸς – ὁ ἴδιος πὺν ὑπάρχει ὡς κάτι ἀδιάφορο καὶ ἐξωτερικὸ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου–, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει αὐτὸς καθ' ἑαυτόν· ἢ δραστηριότητα τοῦ ἴδιου εἶναι δέ, ἀπὸ μιὰ ἄποψη, ἢ ἀλήθεια τῆς διαδικασίας καί, [454] ὡς ἀρνητικὴ ἐνότητα, ἢ ἄρση τῆς ἐπίφασης τῆς ἐξωτερικότητας. Ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς ἀφαίρεσης ὁ ἀδιάφορος καθορισμὸς τοῦ ἀντικειμένου εἶναι αὐτὸς πὺν ἀντικαθίσταται ἀπὸ ἓνα ἄλλο μὲ ἐξ ἴσου ἐξωτερικὸ τρόπο· ὅμως ἢ ἀπλὴ ἀφαίρεση τοῦ καθορισμοῦ εἶναι, ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια της, ἢ ὀλότητα τοῦ ἀρνητικοῦ, ἢ συγκεκριμένη ἔννοια πὺν θέτει μέσα της τὴν ἐξωτερικότητα.

Τὸ *περιεχόμενο* τοῦ σκοποῦ εἶναι ἢ ἀρνητικότητα τοῦ σκοποῦ ὡς ἀπλὴ μερικότητα ἀνακλασμένη στὸν ἑαυτὸ της, διακριτὴ ὡς μορφή ἀπὸ τὴν ὀλότητα τοῦ σκοποῦ. Λόγῳ αὐτῆς τῆς ἀπλότητας, τῆς ὁποίας ὁ καθορισμὸς εἶναι αὐτὴ καθαυτὴ ἢ ὀλότητα τῆς ἔννοιας, τὸ περιεχόμενο ἐμφανίζεται ὡς αὐτὸ πὺν παραμένει ταυτὸν ἐν ὅσῳ ὁ σκοπὸς πραγματώνεται. Τελεολογικὴ διαδικασία εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἢ ἔννοια, ἢ ὁποία εἶναι σαφῶς ὑπαρκτὴ ὡς ἔννοια, μετατίθεται στὴν ἀντικειμενικότητα· μέσα σὲ αὐτὴ τὴν μετάθεση⁷ πρὸς ἓνα προϋποτιθέμενο ἄλλο, ἢ ἔννοια, ὅπως φάνηκε, συμβαδίζει ἀφ' ἑαυτῆς μὲ τὸν ἑαυτὸ της. Τὸ περιεχόμενο τοῦ σκοποῦ εἶναι πλέον τούτῃ ἢ ὑπαρκτὴ ἐν εἶδει ταυτοῦ ταυτότητα. Σὲ ὅλες τὶς μεταβάσεις ἢ ἔννοια διατηρεῖται· ὅταν ἢ αἰτία γίνεται ἀποτέλεσμα, π.χ., ἢ αἰτία εἶναι ἐκεῖνο πὺν, στὸ ἀποτέλεσμα, συμβαδίζει μόνο

⁶ Ἄλλη ἀνάγνωση: «μὲ τὸν συλλογισμό ἢ ἐντὸς τοῦ μέσου ὀρθολογικότητα χαρακτηρίζεται ὡς τὸ ὅτι [κάτι] αὐτοσυντηρεῖται». Σ.τ.μ.

⁷ Ἄλλη ἀνάγνωση: «μεταφράζεται στὴν ἀντικειμενικότητα· ὅπως φάνηκε, αὐτὴ ἢ μετάφραση». Σ.τ.μ.

μέ τον έαυτό του· στην τελεολογική μετάβαση είναι όμως ή έννοια ή όποία είναι ήδη ως τέτοια ύπαρκτή *ως αίτια*, ως ή απόλυτη συγκεκριμένη ένότητα, *ελεύθερη* έναντι τής αντικειμενικότητας και τής έξωτερικής προσδιορισιμότητας. Η έξωτερικότητα όπου μετατίθεται ο σκοπός είναι, όπως είδαμε, ήδη τεθειμένη ή ίδια ως στιγμή τής έννοιας, ως μορφή τής ένδοδιάκρισής της. Η έξωτερικότητα αποτελεί λοιπόν για τον σκοπό *δική του στιγμή*· τὸ δὲ περιεχόμενο, ὄντας περιεχόμενο τής συγκεκριμένης ένότητας, είναι ή *άπλη μορφή* τοῦ σκοποῦ, ή όποία, μέσα στις διάφορες στιγμές τοῦ σκοποῦ –ως ὑποκειμενικός σκοπός–, δὲν παραμένει μόνον *αὐτή τούτη* ὅμοια με τον έαυτό της, αλλά είναι και ύπαρκτή ως αὐτό που παραμένει ὅμοιο με τον έαυτό του.

Μπορεῖ λοιπόν κανείς νά πει για τήν τελεολογική δραστηριότητα πὼς μέσα της τὸ τέλος είναι ή ἀρχή, ή συνέπεια τὸ αίτιο, τὸ αποτέλεσμα ή αίτια, πὼς συνίσταται στὸ νά γίνεται κάτι που ἔχει γίνει, [455] πὼς μέσα της μόνο τὸ ήδη ύπαρκτὸ ἔρχεται στην ὑπαρξη, κ.λπ., που σημαίνει ὅτι ὅλοι γενικά οἱ ἀναφορικοί προσδιορισμοὶ ἀπὸ τήν σφαίρα τοῦ ἀναλογισμοῦ ή τοῦ ἄμεσου είναι ἔχουν χάσει τις διαφορές τους, και πὼς ὅ,τι ἐκφέρεται ως κάτι *ἄλλο*, ὅπως τὸ τέλος, ή συνέπεια, τὸ αποτέλεσμα, κ.λπ., δὲν προσδιορίζεται πιά ως κάτι *ἄλλο* στην ἔνσκηπη σχέση, αλλά πολλῶ μᾶλλον τίθεται ως ταυτόσημο με τήν *άπλη* έννοια.

2. Ἄν πάλι ἐξετάσουμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ τὸ προῖον τής τελεολογικῆς δραστηριότητας θὰ δοῦμε ὅτι ἔχει τὸν σκοπὸ μόνον ἐξωτερικὰ ἐπάνω του, ἐφ' ὅσον ἀπόλυτη προϋπόθεση ἀπέναντι στὸν ὑποκειμενικὸ σκοπὸ ἀποτελεῖ τὸ προῖον, ἀκριβῶς ἐφ' ὅσον συνεχίζουμε νά θεωροῦμε ὅτι ή σκόπιμη δραστηριότητα ἀντιμετωπίζει διὰ τοῦ μέσου της τὸ ἀντικείμενο μόνο μηχανικά, ἀντικαθιστώντας ἕναν ἀδιάφορο καθορισμὸ του με ἕναν *ἄλλο*, που τοῦ είναι ἐξ ἴσου ἐξωτερικός. Ἐνας τέτοιος καθορισμὸς, που ἀποκτᾶ ἕνα ἀντικείμενο λόγω τοῦ σκοποῦ, διακρίνεται γενικά ἀπὸ ἕναν ἄλλο μόνο και μόνο μηχανικὸ καθορισμὸ ἐπειδὴ τὸ ἀντικείμενο ἀποτελεῖ στιγμή μιᾶς *ένότητας*, ὁπότε, ναί μὲν ὁ καθορισμὸς είναι ἐξωτερικὸς στὸ ἀντικείμενο, ὡστόσο ἐντὸς ἑαυτοῦ δὲν είναι κάτι τὸ μόνο και μόνο ἐξωτερικό. Τὸ ἀντικείμενο που ἐπιδεικνύει μιὰ τέτοια ένότητα είναι ἕνα ὅλον, ἐνῶ ἀντιθέτως τὰ μέρη του, ή ίδια του ή ἐξωτερικότητα είναι ἀδιάφορη· [τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ είναι] μιὰ ὀρισμένη, *συγκεκριμένη* ένότητα, ή όποία ἐνώνει μέσα της διαφορετικὲς σχέσεις και καθορισμοὺς. Αὐτή ή ένότητα, που δὲν είναι ἐννοήσιμη με βάση τήν εἰδική φύση τοῦ ἀντικειμένου και ή όποία, ως πρὸς τὸ καθορισμένο περιεχόμενο, είναι ἕνα περιεχόμενο ἄλλο ἀπὸ τὸ ιδιαίτερο περιεχόμενο τοῦ ἀντικειμένου, δὲν είναι ἕνας μηχανικὸς καθορισμὸς *κατὰ τὸν ἑαυτό της*, ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου είναι ὅμως ἀκόμα μηχανική. Ὅπως, μέσα στὸ προῖον αὐτὸ τής σκόπιμης δραστηριότητας, τὸ περιεχόμενο τοῦ σκοποῦ και αὐτὸ τοῦ ἀντικειμένου είναι ἐξωτερικὰ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, ἔτσι σχετίζονται και μέσα στις ἄλλες στιγμές τοῦ συλλογισμοῦ οἱ καθορισμοὶ τους ὁ ἕνας με τὸν ἄλλο –μέσα στὸν συλλογιστικὸ μέσο ἔτσι σχετίζονται ή σκόπιμη δραστηριότητα και τὸ ἀντικείμενο, τὸ ὁποῖο είναι μέσον, και μέσα στὸν ὑποκειμενικὸ σκοπὸ, στὸ ἄλλο ἄκρο, ἔτσι σχετίζονται ή ἄπειρη μορφή ως ὀλότητα τής έννοιας και τὸ [456] περιεχόμενό της. Σύμφωνα με τήν *σχέση* διὰ τής όποίας ὁ ὑποκειμενικὸς σκοπὸς συνδέεται συλλογιστικὰ με τήν ἀντικειμενικότητα, ἄμεση σχέση είναι τόσο ή μία προκείμενη, ή σχέση τοῦ ἀντικειμένου που ὀρίζεται ως μέσον με τὸ ἀκόμη ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο, ὅσο και ή ἄλλη προκείμενη, ή σχέση τοῦ ὑποκειμενικοῦ σκοποῦ με τὸ ἀντικείμενο, τὸ ὁποῖο καθίσταται μέσον. Ὁ συλλογισμὸς ἔχει λοιπόν τὸ ἐλάττωμα τοῦ τυπικοῦ συλλογισμοῦ γενικά, ὅτι οἱ σχέσεις στις ὁποῖες συνίσταται δὲν είναι οἱ ἴδιες συμπεράσματα, δηλαδή μεσολαβήσεις, ὅτι πολλῶ μᾶλλον προϋποθέτουν ήδη τὸ συμπέρασμα, τήν ἐξαγωγή τοῦ ὁποῖου ὑποτίθεται ὅτι οἱ ἴδιες ὑπηρετοῦν ως μέσα.

Ἄν ἐξετάσουμε τὴν μία *προκείμενη*, τὴν ἄμεση σχέση τοῦ ὑποκειμενικοῦ σκοποῦ μὲ τὸ ἀντικείμενο, τὸ ὁποῖο ἔτσι καθίσταται μέσον, βλέπουμε ὅτι ὁ πρῶτος ἀδυνατεῖ νὰ σχετιστεῖ ἄμεσα μὲ τὸ δεύτερο· γιατί τὸ ἀντικείμενο εἶναι κάτι τὸ ἐξ ἴσου ἄμεσα μὲ αὐτὸ τοῦ ἄλλου ἄκρου, ὅπου ὁ σκοπὸς ὑποτίθεται ὅτι ἐκτελεῖται *διὰ μεσολαβήσεως*. Ἐφ’ ὅσον αὐτὰ τίθενται ἔτσι ὡς *διακριτά*, πρέπει ἀναγκαστικὰ ἀνάμεσα σὲ αὐτὴ τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὸν ὑποκειμενικὸ σκοπὸ νὰ τοποθετηθεῖ ἓνα μέσον τῆς σχέσης τους ὡς ἔνθετο· αὐτὸ πάλι τὸ μέσον εἶναι ἐξ ἴσου ἓνα ὀριζόμενο ἤδη διὰ τοῦ σκοποῦ ἀντικείμενο· ἀνάμεσα στὴν ἀντικειμενικότητά του καὶ τὸν τελεολογικὸ προσδιορισμὸ του πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ ἓνα νέο μέσον ὡς ἔνθετο, καὶ οὕτω καθ’ ἐξῆς ἐπ’ ἄπειρον. Ἔχει ἔτσι τεθεῖ ἡ *ἄπειρη πρόοδος τῆς μεσολάβησης*. – Τὸ ἴδιο συμβαίνει ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἄλλης προκείμενης, τῆς σχέσης πού ἔχει τὸ μέσον μὲ τὸ ἀόριστο ἀκόμη ἀντικείμενο. Δεδομένου ὅτι αὐτὰ εἶναι τὸ δίχως ἄλλο αὐθυπόστατα, μόνο σὲ ἓναν τρίτο μποροῦν νὰ ἐνωθοῦν, καὶ οὕτω καθ’ ἐξῆς ἐπ’ ἄπειρον. Ἡ ἀντίστροφα, ἀφοῦ οἱ προκείμενες προϋποθέτουν ἤδη τὸ *συμπέρασμα*, τὸ τελευταῖο, ἔτσι ὅπως ὑπάρχει μὲς ἀπὸ τὶς μόνον ἄμεσες προκείμενες αὐτές, μπορεῖ μόνο νᾶναι ἀτελές. Τὸ συμπέρασμα, δηλαδή τὸ *προῖόν* τοῦ σκόπιμου ἐνεργεῖν, δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἀντικείμενο πού ἔχει ὀριστεῖ ἀπὸ ἓναν σκοπὸ, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶναι ἐξωτερικός· *ἄρα εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ μέσον*. Ὅποτε σ’ ἓνα τέτοιο προῖόν ἀνέκυψε *μόνο ἓνα μέσον*, ὄχι ἓνας ἐκτελεσμένος σκοπός, ἦτοι μέσα του ὁ σκοπὸς δὲν κατέκτησε καμμία ἀντικειμενικότητα [457] στ’ ἀλήθεια. – Συνεπῶς εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορο ἂν ἓνα ὀριζόμενο ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ σκοπὸ ἀντικείμενο θεωρεῖται ἐκτελεσμένος σκοπὸς ἢ μόνο μέσον· αὐτὸς εἶναι ἓνας σχετικὸς προσδιορισμὸς, ἐξωτερικὸς στὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο, ὄχι ἀντικειμενικός. Ἐπομένως ὅλα τὰ ἀντικείμενα στὰ ὁποῖα ἔχει ἐκτελεστεῖ ἓνας ἐξωτερικὸς σκοπὸς εἶναι ἄλλο τόσο μόνο μέσα τοῦ σκοποῦ. Ὅ,τι χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἐνὸς σκοποῦ καὶ ὀφείλει νὰ ἐκλαμβάνεται ἐπὶ τῆς οὐσίας ὡς μέσον⁸ εἶναι μέσον ὡς ἐξ ὀρισμοῦ ὑπαγόμενον σὲ τριβή. Ἀλλὰ φθαρτὸ εἶναι καὶ τὸ ἀντικείμενο πού θεωρητικὰ περιέχει τὸν ἐκτελεσμένο σκοπὸ κι ἐκτίθεται ὡς ἡ ἀντικειμενικότητά του· ἐπιτελεῖ τὸν σκοπὸ του παρομοίως, ὄχι μέσῳ μιᾶς ἡσυχῆς, αὐτοσυντηρούμενης ὑπαρξῆς ἀλλὰ μόνον ἐφ’ ὅσον τριβεται, γιατί ἀντιστοιχεῖ στὴν ἐνότητα τῆς ἔννοιας μόνον ἐφ’ ὅσον μέσα σὲ αὐτὴν αἴρεται ἡ ἐξωτερικότητά του, τουτέστιν ἡ ἀντικειμενικότητά του. – Ἐνα σπῆτι, ἓνα ρολοὶ μποροῦν νὰ ἐμφανίζονται ὡς οἱ σκοποὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν παραγωγή τους· ὅμως οἱ πέτρες, τὰ δοκάρια ἢ οἱ τροχοί, οἱ ἄξονες, κ.λπ., πού συνιστοῦν τὴν ἐνεργὸν πραγματικότητα τοῦ σκοποῦ, τὸν ἐκπληρώνουν μόνο μέσα ἀπὸ τὴν πίεση πού ὑφίστανται, μέσα ἀπὸ τὶς χημικὲς διαδικασίες –μὲ τὸν ἀέρα, τὸ φῶς, τὸ νερὸ– στὶς ὁποῖες παραδίδονται καὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες –διὰ τῆς τριβῆς τους, κ.λπ.– ἀπαλλάσσονται τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκπληρώνουν συνεπῶς τὸν προορισμὸ τους μόνο μέσα ἀπὸ τὴν χρῆση καὶ τὴν φθορά τους καὶ ἀνταποκρίνονται σὲ αὐτὸ πού ὀφείλουν νὰ εἶναι μόνο μέσα ἀπὸ τὴν ἄρνησή τους. Δὲν ἐνώνονται θετικὰ μὲ τὸν σκοπὸ, γιατί ἔχουν τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ μόνον ἐξωτερικὰ ἐπάνω τους καὶ εἶναι μόνο σχετικοὶ σκοποὶ ἢ καί, ἐπὶ τῆς οὐσίας, μόνο μέσα.

Αὐτοὶ οἱ σκοποὶ ἔχουν γενικά, ὅπως τὸ δείξαμε, ἓνα περιορισμένο περιεχόμενο· μορφή τους εἶναι ὁ ἄπειρος αὐτοπροσδιορισμὸς τῆς ἔννοιας, πού λόγῳ περιεχομένου ἔχει περιοριστεῖ στὴν ἐξωτερικὴ καθεκαστότητα. Τὸ περιορισμένο περιεχόμενο τοὺς καθιστᾷ ἀκατάλληλους γιὰ τὴν ἀπειρία τῆς ἔννοιας, τοὺς μετατρέπει σὲ ἀναλήθεια· ἤδη ἡ σφαῖρα τῆς ἀναγκαιότητας, τὸ εἶναι, ἐγκαταλείπει ἓναν τέτοιο καθορισμὸ στὸ γίνεσθαι καὶ στὴν ἀλλαγὴ, [ὀρίζοντάς τον] ὡς κάτι φθαρτό.

8. Ἄλλη ἀνάγνωση: «Ὅ,τι ὀφείλει νὰ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἐνὸς σκοποῦ καὶ νὰ ἐκλαμβάνεται ἐπὶ τῆς οὐσίας ὡς μέσον». Σ.τ.μ.

[458] 3. Ὡς ἀποτέλεσμα προκύπτει ὡς ἐκ τούτου ὅτι, γιὰ νὰ κυριολεκτοῦμε, ἡ ἐξωτερικὴ σκοπιμότητα, πού ἀρχικὰ ἔχει τὴν μορφή καὶ μόνο τελεολογίας, ἐκβάλλει μόνο σὲ μέσα, ὄχι σὲ ἕναν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ – γιὰτὶ ὁ ὑποκειμενικὸς σκοπὸς δὲν παύει νὰ ὑπάρχει ὡς ἕνας ἐξωτερικὸς, ὑποκειμενικὸς προσδιορισμὸς· ἦτοι, ἐφ’ ὅσον ὁ ὑποκειμενικὸς σκοπὸς εἶναι δραστήριος καὶ ἐκπληρώνεται ἔστω μόνο σὲ ἕνα μέσον, δὲν παύει νὰ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ἀντικειμενικότητα, νᾶναι βυθισμένος σ’ αὐτήν· ὁ ἴδιος εἶναι ἀντικείμενο, ὁπότε μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ὁ σκοπὸς δὲν ἐκβάλλει στὸ μέσον γιὰτὶ ὁ χρειάζεται νὰ ἔχει ἤδη ἐκτελεστεῖ προτοῦ σταθεῖ ἐφικτὸ νὰ ἐκτελεστεῖ ἀπὸ ἕνα μέσον.

Στὴν πράξη ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι μόνο μιὰ ἐξωτερικὴ ἔνσκηπη σχέση, παρὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς, ἔνσκηπη σχέση ἐσωτερικὴ, καὶ εἶναι ἕνας ἀντικειμενικὸς σκοπὸς. Ἡ αὐτοτελὴς ἔναντι τῆς ἔννοιας ἐξωτερικότητα τοῦ ἀντικειμένου, τὴν ὁποία ὁ σκοπὸς θέτει ὡς προϋπόθεση τοῦ ἑαυτοῦ του, μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν προϋπόθεση ἔχει τεθεῖ ὡς ἐπουσιώδης ἐπίφαση καὶ ἔχει ἐπίσης ἤδη ἀρθεῖ αὐτὴ καθ’ ἑαυτήν· συνεπῶς ἡ δραστηριότητα τοῦ σκοποῦ εἶναι, στὴν κυριολεξία, μόνον ἔκθεση αὐτῆς τῆς ἐπίφασης καὶ ἄρση τῆς. – Ὅπως φάνηκε ἐξετάζοντας τὴν ἔννοια, τὸ πρῶτο ἀντικείμενο γίνεται μέσον διὰ τῆς μετάδοσης, ἐπειδὴ εἶναι αὐτὸ τοῦτο ὁλότητα τῆς ἔννοιας, ἐνῶ ὁ καθορισμὸς του, πού δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐξωτερικότητα, τίθεται ὡς κάτι ἐξωτερικὸ, ἐπουσιῶδες, ἄρα ὑπάρχει μέσα στὸν ἴδιο τὸν σκοπὸ ὡς δική του στιγμὴ, ὄχι ὡς κάτι αὐθυπόστατο ἀπέναντί του. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ ἀντικείμενο καθίσταται μέσον δυνάμει ἐνὸς δίχως ἄλλο ἄμεσου προσδιορισμοῦ. Γιὰ τὸν ὑποκειμενικὸ σκοπὸ δὲν χρειάζεται λοιπὸν ἔναντι τοῦ ἀντικειμένου καμμία βία ἢ καμμία ἐπίρρωση ἄλλη ἀπὸ τὴν αὐτεπίρρωσή του, προκειμένου νὰ καταστεῖ αὐτὸ μέσον· τὸ ὅτι *παίρνω ἀπόφαση* κάτι, ὅτι ἀνοίγομαι (*der Entschluß, Aufschluß*),⁹ τοῦτος ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ἡ *τεθειμένη καὶ μόνο ἐξωτερικότητα* τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖο ἐν προκειμένῳ ὑπάρχει ἄμεσα ὡς ὑποταγμένο στὸν σκοπὸ καὶ δὲν ἔχει κανέναν ἄλλο προσδιορισμὸ ἔναντι τοῦ πέραν τῆς μηδαμινότητας τῆς ὑπαρξῆς του αὐτὸ καθ’ αὐτό.

Ἡ δευτέρη ἄρση τῆς ἀντικειμενικότητας, μέσῳ τῆς ἀντικειμενικότητας, διαφέρει ἀπὸ αὐτὴν ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἡ παραπάνω ἄρση, ὄντας ἡ πρώτη, [459] εἶναι ὁ σκοπὸς ὑπὸ ἀντικειμενικὴ *ἀμεσότητα*, ὁπότε ἡ παρούσα δὲν εἶναι μόνον ἄρση μιᾶς πρώτης ἀμεσότητας ἀλλὰ καὶ ἄρση τοῦ ἀντικειμενικοῦ ὡς κάτι μόνον τεθειμένου καὶ ἄρση τοῦ ἄμεσου. Ἡ ἀρνητικότητα μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτὸ τῆς ἔτσι ὥστε εἶναι ἄλλο τόσο ἀποκατάσταση τῆς ἀντικειμενικότητας, ἂν καὶ ὡς ταυτόσημης μαζί τῆς, καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι συνάμα ἡ θέση τῆς ἀντικειμενικότητας ὡς κάτι τὸ μόνον προσδιοριζόμενο ἀπὸ τὸν σκοπὸ, κάτι τὸ ἐξωτερικὸ. Δυνάμει τοῦ τελευταίου, τὸ προῖον αὐτὸ παραμένει, ὅπως πρὶν, καὶ μέσον· δυνάμει τοῦ πρώτου εἶναι ἡ ταυτόσημη μὲ τὴν ἔννοια ἀντικειμενικότητα, ὁ πραγματωμένος σκοπὸς, στὸν ὁποῖο ἡ ὄψη ὅτι εἶναι μέσον εἶναι ἡ πραγματικότητα τοῦ ἴδιου τοῦ σκοποῦ. Στὸν ἐκτελεσμένο σκοπὸ, τὸ μέσον ἐξαφανίζεται γιὰτὶ θὰ ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἀρχικὰ μόνον ἄμεσα ὑπαχθείσα στὸν σκοπὸ ἀντικειμενικότητα, πού στὸν πραγματωμένο σκοπὸ ὑπάρχει ὡς ἐπιστροφή τοῦ σκοποῦ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του· ἐξαφανίζεται περαιτέρω ἔτσι καὶ ἡ ἴδια ἡ μεσολάβηση, καθ’ ὅτι ἐξῶθεν ἀναφορά, ἐν μέρει μὲς στὴν συγκεκριμένη ταυτότητα τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, ἐν μέρει στὴν ἴδια ἰδωμένη ὡς ἀφηρημένη ταυτότητα καὶ ἀμεσότητα τοῦ ὄντος.

Ἐδῶ περιέχεται καὶ ἡ μεσολάβηση πού ἀπαιτοῦνταν γιὰ τὴν πρώτη προκειμένη, τὴν ἄμεση σχέση τοῦ σκοποῦ μὲ τὸ ἀντικείμενο. Ὁ ἐκτελεσμένος σκοπὸς εἶναι καὶ μέσον, καὶ ἀντιστρόφως ἡ ἀλήθεια τοῦ μέσου εἶναι ἐξ ἴσου ὅτι ἀποτελεῖ ὁ ἴδιος

9. Ἡ «ἀπόφαση» ὡς *sich entschliessen* ἀποτελεῖ «ἀνοιγμα», *aufschliessen*, τοῦ ἑαυτοῦ στὸ ἄλλο. Πρβλ. *Φιλοσοφία τοῦ δικαίου*, §12, παρατήρηση. Βλ. καὶ παραπάνω σ. [447]. Σ.τ.μ.

πραγματικό σκοπό, ἐνῶ ἡ πρώτη ἄρση τῆς ἀντικειμενικότητας εἶναι ἤδη κι ἡ δεύτερη –ὅπως ἡ δεύτερη φάνηκε ὅτι περιεῖχε κι αὐτὴ τὴν πρώτη. Ἡ ἔννοια, γὰρ τὴν ἀκρίβεια, *αὐτοκαθορίζεται*: καθορισμός της εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ἀδιαφορία, πού στὴν ἀπόφαση (Entschlusse) ὀρίζεται ἄμεσα ὡς *ἀνηρημένη*, ἀκριβῶς ὡς *ἐσωτερικὴ*, *ὑποκειμενικὴ*, καὶ συνάμα ὡς *προϋποτιθέμενο ἀντικείμενο*. Ἡ περαιτέρω ἔξοδος τῆς ἔννοιας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, πού ἐμφανίσθηκε ἀκριβῶς ὡς *ἄμεση* κοινοποίηση καὶ ὑπαγωγή σὲ αὐτὴν τοῦ προϋποτιθέμενου ἀντικειμένου, εἶναι ἀναίρεση τοῦ ἐν λόγῳ καθορισμοῦ τῆς ἐξωτερικότητας, πού εἶναι ἐσωτερικός, *κλεισμένος στὴν ἔννοια*, τουτέστιν τεθειμένος ὡς ἀνηρημένος, καὶ συνάμα ἀναίρεση τῆς προϋπόθεσης ἐνὸς ἀντικειμένου· συνεπῶς αὐτὴ ἡ φαινομενικὰ πρώτη [460] ἀναίρεση τῆς ἀδιάφορης ἀντικειμενικότητας εἶναι ἤδη καὶ ἡ δεύτερη, μιὰ ἐνδοανάκλαση πού ἔχει ὑποστῆ μεσολάβηση, ὁ ἐκτελεσμένος σκοπός.

Ἐφ’ ὅσον ἡ ἔννοια ἐδῶ, στὴν σφαῖρα τῆς ἀντικειμενικότητας, ὅπου ὁ καθορισμός της ἔχει τὴν μορφή *ἀδιάφορης ἐξωτερικότητας*, τελεῖ σὲ ἀλληλεπίδραση μὲ τὸν ἑαυτὸ της, ἐδῶ ἡ ἔκθεση τῆς κίνησής της γίνεται δυὸ φορές πιὸ δύσκολη καὶ περίπλοκη, γιὰ τὴν ἴδια εἶναι ἄμεσα κάτι τὸ ἀναδιπλασιαζόμενο καὶ γιὰ τὸ ὅτι εἶναι πρῶτο εἶναι πάντα καὶ δεύτερο. Στὴν ἔννοια καθ’ ἑαυτήν, πάει νὰ πεῖ στὴν ὑποκειμενικότητά της, ἡ διαφορὰ της ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της ὑπάρχει, ὡς *ἄμεση* ταυτόσημη ὁλότητα, καθ’ ἑαυτήν· δεδομένου ὅμως ὅτι ἐδῶ τὴν ὀρίζει ἡ ἀδιάφορη ἐξωτερικότητα, ἡ ἐν προκειμένῳ ταυτότητα μὲ τὸν ἑαυτὸ της εἶναι ἄμεσα πάλι καὶ ἀπόθηση ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, ἔτσι ὥστε ὅτι ὀρίζεται ὡς τὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἀδιάφορό της εἶναι πολλῶ μᾶλλον ὁ ἑαυτός της, ἐνῶ ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια, ὡς ἀνακλασμένη στὸν ἑαυτὸ της, εἶναι πολλῶ μᾶλλον τὸ ἄλλο της. Μόνον ἐφ’ ὅσον σταθοῦμε σ’ αὐτὸ γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ ἀντικειμενικὴ ἐπιστροφή τῆς ἔννοιας στὸν ἑαυτὸ της, τουτέστιν ἡ ἀληθινὴ ἐξαντικειμενίκευση τῆς ἴδιας – γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι ἡ καθεμιά ἀπὸ τὶς καθέκαστες στιγμές, διὰ τῶν ὁποίων διεξάγεται αὐτὴ ἡ μεσολάβηση, εἶναι ἡ ἴδια ὁλόκληρος ὁ συλλογισμὸς τῶν στιγμῶν. Καταγωγικὴ *ἐσωτερικὴ* ἐξωτερικότητα τῆς ἔννοιας –διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἴδια εἶναι αὐτοαπωθούμενη ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της ἐνότητα, σκοπός, καὶ ἐξόρμηση τοῦ σκοποῦ πρὸς τὴν ἐξαντικειμενίκευση– εἶναι ἔτσι ὅτι ἓνα ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο τίθεται ἄμεσα, δηλαδὴ προϋποτίθεται· ὁ *αὐτοκαθορισμὸς* εἶναι καὶ ὀρισμὸς ἐνὸς ἀντικειμένου ὡς μὴ ὀριζόμενου ἀπὸ τὴν ἔννοια, *ἐξωτερικοῦ*, ἐνῶ ἀντιστρόφως εἶναι αὐτοκαθορισμὸς, τουτέστιν ἀνηρημένη ἐξωτερικότητα, *τεθειμένη* ὡς *ἐσωτερικὴ* – δηλαδὴ ἡ *βεβαιότητα* ὅτι τὸ ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο εἶναι *ἐπουσιῶδες*.¹⁰ – Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δεύτερη σχέση, τὸν ὀρισμὸ τοῦ ἀντικειμένου ὡς μέσου, μόλις δείχθηκε πῶς συνίσταται αὐτὴ τούτη στὸ ὅτι, μέσα στὸ ἀντικείμενο, ὁ σκοπὸς μεσολαβεῖται μὲ τὸν ἑαυτὸ του. – Ἐτσι καὶ τὸ τρίτο, ὁ μηχανισμὸς, ὁ ὁποῖος προχωρᾷ ὑπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ σκοποῦ καὶ αἶρει τὸ ἀντικείμενο μέσῳ τοῦ ἀντικειμένου, εἶναι, ἀφ’ ἐνὸς μὲν, ἄρση τοῦ μέσου, τοῦ ἤδη τεθειμένου ὡς ἠρμένου ἀντικειμένου, ἄρα κατὰ δεύτερον ἄρση καὶ ἀνάκλαση εἰς ἑαυτόν, [461] ἀφ’ ἑτέρου δὲ πρῶτος προσδιορισμὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀντικειμένου. Ὁ τελευταῖος συνίσταται, ὅπως παρατηρήθηκε, στὸ ὅτι, μέσα στὸν ἐκτελεσμένο σκοπὸ, παράγεται πάλι μόνο ἓνα μέσον· ἡ ὑποκειμενικότητα τῆς περατῆς ἔννοιας ἀπορρίπτει μὲν περιφρονητικὰ τὸ μέσον, ὅμως ἡ ἴδια δὲν ἔχει ἐπιτύχει τίποτε καλύτερο μὲ τὸν σκοπὸ της. Τοῦτος δὲ ὁ ἀναλογισμὸς, ὅτι ὁ σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται στὸ μέσον καὶ ὅτι τὸ μέσον καὶ ἡ μεσολάβηση διατηροῦνται στὸν ἐκπληρωμένο σκοπὸ, εἶναι τὸ *ἔσχατο ἀποτέλεσμα τῆς ἐξωτερικῆς σκόπιμης σχέσης*, στὸ ὁποῖο ἡ ἴδια ἔχει αὐτοανααιρεθεῖ καὶ τὸ ὁποῖο ἔχει ἐκθέσει ὡς ἀλήθεια της. – Ὁ τρίτος συλλογισμὸς, πού ἐξετάσθηκε στὸ τέλος, διαφέρει: Ὅντας ἡ ὑποκειμενικὴ ἔνσκηπη δραστηριότητα τῶν προγενέστερων

10. Ἄλλη ἀνάγνωση: «τίθεται, ἢ προϋποτίθεται, ἄμεσα». Σ.τ.μ.

συλλογισμῶν, εἶναι ἡ ἀφ' ἑαυτῆς ἀναίρεση τῆς ἐξωτερικῆς ἀντικειμενικότητος, ἄρα τῆς ἐξωτερικότητος ἐν γένει, συνεπῶς ἡ ὁλότης ὡς κάτι τὸ θεμιμένο.

Ἀφ' οὗτου εἶδαμε μὲν τὴν ὑποκειμενικότητα, τὸ πῶς ὑπάρχει κατὰ τὸν ἑαυτό της ἡ ἔννοια, νὰ μεταβαίνει στὸ πῶς ὑπάρχει αὐτὴ τούτη, στὴν ἀντικειμενικότητα, στὴν δὲ τελευταία ἐπανεκύψε κιόλας ἡ ἀρνητικότητα τοῦ πῶς ὑπάρχει κατὰ τὸν ἑαυτό της· ἡ ἔννοια ὀρίσθηκε μέσα στὴν ἀρνητικότητα αὐτὴ κατὰ τρόπον ὥστε ἡ μερικότητά της εἶναι ἐξωτερικὴ ἀντικειμενικότητα, δηλαδὴ ὑπάρχει ὡς ἡ ἀπλὴ συγκεκριμένη ἐνότητα, τῆς ὁποίας ἡ ἐξωτερικότητα εἶναι ὁ αὐτοκαθορισμὸς τῆς ἔννοιαις.¹¹ Ἡ κίνησις τοῦ σκοποῦ πέτυχε πιά ἡ στιγμὴ τῆς ἐξωτερικότητος νὰ μὴν εἶναι θεμιμένη μόνον στὴν ἔννοια, ἡ ἔννοια¹² νὰ μὴν εἶναι μόνον ἓνα δέον καὶ μιὰ ἔφεσις, ἀλλὰ νὰ ταυτίζεται, ὡς συγκεκριμένη ὁλότης, μὲ τὴν ἄμεση ἀντικειμενικότητα. Αὐτὴ ἡ ταυτότητα, ἀφ' ἐνός μὲν, εἶναι ἡ ἀπλὴ ἔννοια καὶ ἐξ ἴσου ἄμεση ἀντικειμενικότητα, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἶναι ὁμοίως οὐσιωδῶς μεσολάβησις, καὶ μόνον μέσῳ τῆς τελευταίας, ὡς αὐτοαναιρούμενης, αὐτὴ ἡ ταυτότητα εἶναι ἡ ὡς ἄνω ἀπλὴ ἀμεσότητα· ἔτσι ἡ ἔννοια συνίσταται κατ' οὐσίαν στὸ νὰ εἶναι διαφορετικὴ ὡς ὑπάρχουσα κατὰ τὸν ἑαυτό της ταυτότητα ἀπὸ τὴν ἀθύπαρκτη ἀντικειμενικότητά της, καὶ νὰ ἔχει ὡς ἐκ τούτου ἐξωτερικότητα, μέσα ὅμως σὲ αὐτὴ τὴν ἐξωτερικὴ ὁλότητα νὰ εἶναι ἡ αὐτοκαθοριζόμενη ταυτότητα τῆς ἴδιας. Ἐτσι ἡ ἔννοια εἶναι πλέον ἢ ἸΔΕΑ.

---

11. Ἄλλη ἀνάγνωσις: «ὁ αὐτοκαθορισμὸς». Σ.τ.μ.

12. Ἄλλη ἀνάγνωσις: «ὁ σκοπός». Σ.τ.μ.